

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) Jaarverslag 2016

Datum: 29 mei 2017

Inhoudsopgave van het Jaarverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	3
Verslag van het bestuur	4
1. Algemene informatie	4
2. Financiële informatie	6
3. Risicoparagraaf	11
4. Informatie over de verwachte gang van zaken	14
5. Bestuursaangelegenheden	15
6. Pensioenparagraaf	18
7. Beleggingsparagraaf	22
8. Actuariële paragraaf	26
9. Rapportage over Pension Fund Governance	28
Verslag Visitatiecommissie	32
Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie	34
Verslag Verantwoordingsorgaan	35
Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan	38
Jaarrekening	39
Balans per 31 december 2016	40
Staat van baten en lasten over 2016	42
Kasstroomoverzicht over 2016	43
Toelichting op de balans en staat van baten en lasten	44
Overige gegevens	63
Actuariële verklaring	64
Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland	64
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	65

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

	2016	2015	2014	2013	2012
Financiële gegevens per 31 december (x € 1.000)					
Beleggingen (inclusief lopende interest) ¹	155.356	146.996	145.020	128.246	117.497
Pensioenvermogen ²	157.054	147.214	145.344	128.470	117.645
Voorzieningen pensioenverplichtingen ³	148.441	135.814	128.934	103.954	105.541
Duration van de pensioenverplichtingen (jaar)	20	20	21	20	20
Premies (bijdragen) ⁴	475	494	608	9.056	8.356
Pensioenuitkeringen	2.106	2.120	2.116	2.142	2.220
Dekkingsgraad volgens FTK exclusief DC	106%	108%	113%	124%	111%
Dekkingsgraad volgens FTK inclusief DC	106%	108%	112%	123%	111%
Vereiste dekkingsgraad FTK exclusief DC	123%	125%	121%	124%	122%
Vereiste dekkingsgraad FTK inclusief DC	123%	125%	121%	124%	122%
Beleidsdekkingsgraad	100%	110%	119%	-	-
Reële dekkingsgraad	82%	86%	-	-	-
Rendement vastrentend	9,38%	1,72%	8,37%	-0,38%	15,36%
Rendement LDI	17,18%	-3,75%	65,19%	-12,89%	17,75%
Rendement zakelijke waarden	10,34%	4,87%	11,83%	12,73%	13,71%
Totaal rendement	8,09%	2,84%	14,91%	4,02%	13,86%
Aantallen per 31 december					
Actieve deelnemers	0	0	0	244	245
Houders premievrije polissen	439	447	451	209	201
Gepensioneerden	65	64	60	59	57
Indexatie (toeslag) pensioenen per 1 januari (volgend jaar)					
Alle pensioenreglementen	0,00%	0,00%	0,57%	1,08%	0,00%
Indexatie ambitie ⁵	-0,01%	0,39%	0,57%	1,08%	2,13%

¹ Exclusief de beleggingen voor rekening en risico deelnemers

² Pensioenvermogen = reserves + voorzieningen pensioenverplichtingen, excl. de voorziening voor rekening en risico deelnemers

³ Exclusief de voorziening voor rekening en risico deelnemers

⁴ Tot en met 2013 waren dit premies voor DB en DC, inclusief FVP. Vanaf 2015 is dit de feitelijke premie.

⁵ Ambitie is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS).

Verslag van het bestuur

1. Algemene informatie

Juridische structuur

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34117670. De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 4 februari 2015. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. Deze overeenkomst wordt niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd. Daarmee is het fonds een gesloten fonds geworden.

Het pensioenfonds draagt nog de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving.

De inhoud van de pensioenregeling is een invulling van de uitvoeringsovereenkomst. De inhoud van de uitvoeringsovereenkomst is het resultaat van de pensioentoezegging verwoord in de pensioenovereenkomst.

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland heeft een paritair samengesteld bestuur dat zich terzijde laat staan door twee externe actuarissen, een onafhankelijke externe accountant, een externe administrateur, een extern bestuursbureau, een interne beleggingscommissie, een Verantwoordingsorgaan en (externe en interne) adviseurs. Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst; alle werkzaamheden (pensioenadministratie, -uitbetaling, vermogensbeheer, communicatie, etc.) zijn uitbesteed.

Geschillen

Indien een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Indien het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Vermogensbeheerders

De vermogensbeheerder is BNP Paribas Investment Partners. De vermogensbeheerder is verantwoordelijk voor de selectie en timing van de transacties in de door hen beheerde portefeuilles binnen de geldende mandaten.

Administratie

De administratie van het fonds wordt uitgevoerd door Aon Hewitt. De administratie wordt uitgevoerd volgens de overeengekomen Service Level Agreement, waar tevens de kapitalen voor de premieovereenkomst zijn ondergebracht.

Adviseurs

Het pensioenfonds wordt voor actuaariaat en risicobeheersing op lange termijn ondersteund door de externe adviserende actuaaris van Sprenkels en Verschuren.

Hiernaast maakt het fonds gebruik van de diensten van Triple A voor de certificering van het jaarverslag. De accountancy werkzaamheden i.v.m. het jaarverslag worden door BDO uitgevoerd.

Bestuursbureau

Met ingang van april 2012 wordt het bestuur ondersteund door een parttime bestuursbureau van Edmond Halley B.V. Doel van het bestuursbureau is het ondersteunen van het bestuur in de beleidsvorming en het monitoren van de uitvoering.

Het bestuur

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
V. den Hertog	Voorzitter	1-7-2005	1-7-2017	AMCHAM member People Platform
B. Bongenaar	Vice secretaris	15-01-2016	15-01-2020	Bestuurslid stichting Klink Voorzitter VVE Admiraal de Ruijterweg 317-319

Benoemd namens de werknemers:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
W. Loots	Secretaris	28-6-1999	31-7-2019	Quinkslag Pensioendiensten Secretaris OMNI-vereniging Quintus Vicesecretaris volleybalvereniging PQV Lid sponsorcommissie volleybalvereniging PQV Secretaris stichting monumentaal Westland

Benoemd namens de gepensioneerden:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
T. Valkenburgh	Vice voorzitter	13-02-2015	13-02-2019	HCC Kaderlid

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van 4 jaar, met de mogelijkheid van twee herbenoemingen. Statutair heeft het fonds gedefinieerd een bestuurslid vanaf 1 januari 2014 maximaal twaalf jaar zitting kan hebben. Werkgeversbestuursleden worden benoemd op voordracht van de werkgever. Het bestuurslid namens de werknemers wordt benoemd na voordracht door de OR. Het bestuurslid namens de gepensioneerden wordt benoemd na verkiezing door de gepensioneerden.

- **Bestuur**

Het bestuur vertegenwoordigt het pensioenfonds en draagt de (eind)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen en het daartoe behorende pensioen- en beleggingsbeleid. Het bestuur vergadert 11 keer per jaar. Besluitvorming vindt plaats in consensus.

- **Statutaire doelstellingen**

De plichten van de bij het pensioenfonds aangesloten onderneming staan beschreven in de uitvoeringsovereenkomst. Het fonds heeft ten doel het verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of andere uitkeringen.

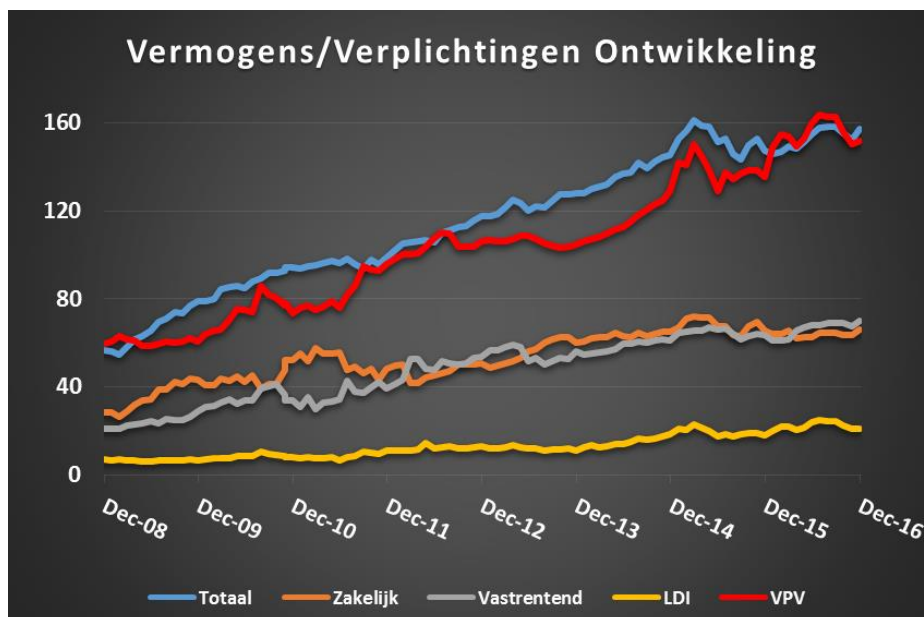
- **Uitvoeringsovereenkomst**

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorten, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie zijn feitelijk de pensioen uitvoeringskosten, met een opslag van 30%. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

De uitvoeringsovereenkomst is per 1 oktober 2015 aangepast aan de nieuwe situatie, met betrekking tot de verschuldigde premie maar onder ander ook aan de nieuw te hanteren beleidsdekkingsgraad. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

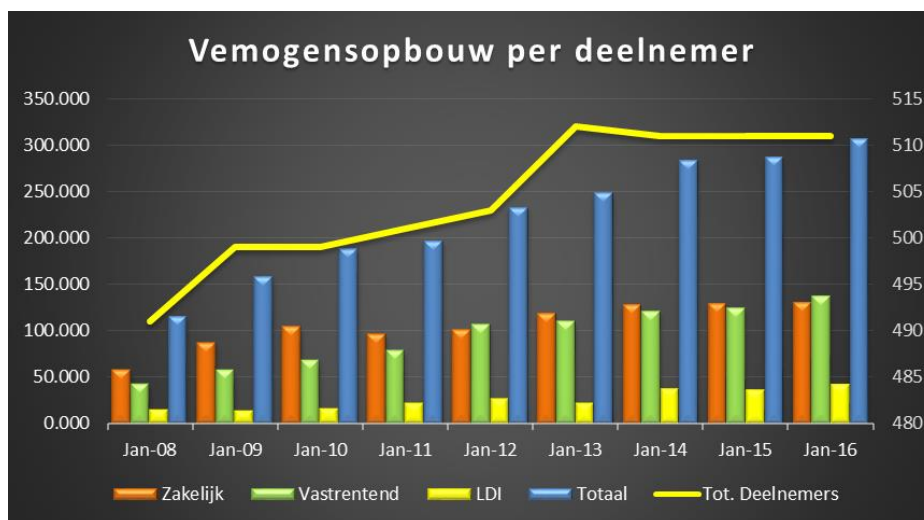
2. Financiële informatie

Zoals geconstateerd is bij vele fondsen is ook bij het SPAN het totale vermogen het afgelopen jaar gestegen. In de onderstaande grafiek zie je dat sinds de start van de crisis de grootste toename heeft plaatsgevonden¹.

Het totale vermogen is met een stand begin 2016 van € 147,0 miljoen gestegen naar € 157,2 miljoen eind 2016. Dit is een toename van € 10,2 miljoen. De waarde van de verplichtingen steeg in dezelfde periode met € 12,9 miljoen naar € 151,6 miljoen.

Dit vertaalt zich ook in een stijging van het vermogen per deelnemer in de loop van de tijd.

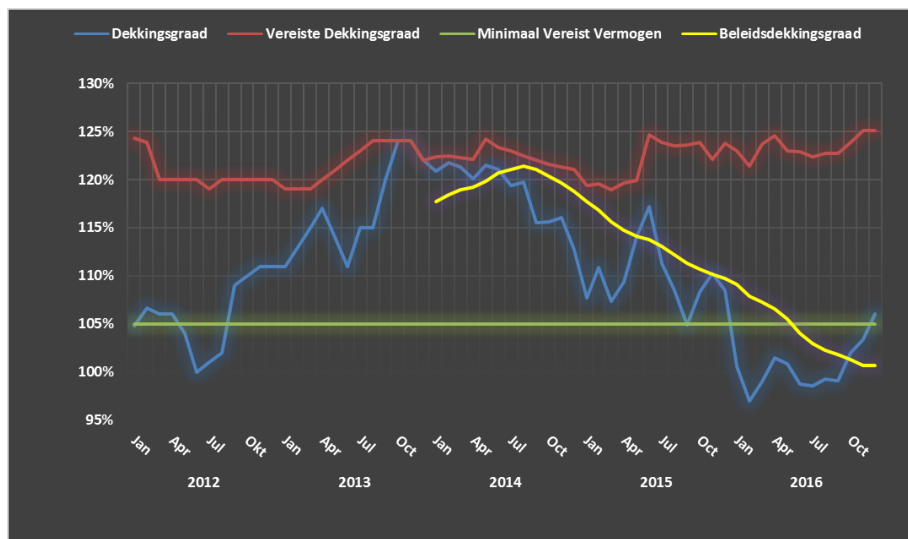
Wat je dus veel terugziet in de markt, is dat ondanks het stijgende vermogen, door de stijging van de verplichtingen het pensioenfonds het gehele jaar in een reservetekort heeft gezeten. In totaal zat het fonds 6 maanden onder de 100% grens. Deze is voor het fonds van belang in verband met de bijstortingsverplichting van de sponsor bij de dekkingsgraad onder de 100%. Aan het einde van het jaar was de actuele dekkingsgraad 105,8%, waardoor er geen bijstorting nodig was. Echter was er een daling het afgelopen jaar welke voornamelijk werd veroorzaakt door de daling van de rentetermijnstructuur. De beleidsdekkingsgraad heeft zich, door de 12 maands middeling die plaats dient te vinden, in een negatieve ontwikkeling voorgezet. Per einde 2016 was de beleidsdekkingsgraad 100,5%. Door de middeling verwacht het fonds dat deze zich in het nieuwe jaar positief zal ontwikkelen. Voor de goede orde, de gegevens in deze paragraaf hebben alleen betrekking op de DB regeling. Deze dekkingsgraden liggen hoger dan het gemiddelde van alle pensioenfondsen in Nederland.

¹ Bedragen in de grafieken zijn in € en in Miljoenen

Als toevoeging en ter verduidelijking: de beleidsdekkingsgraad is een 12-maands gemiddelde dekkingsgraad die daardoor stabiel is dan de niet-gemiddelde dekkingsgraad. De dekkingsgraad wordt maandelijks bepaald door de verhouding te berekenen tussen belegd vermogen (inclusief overige bezittingen en vorderingen) en de VPV, welke bepaald wordt door het nFTK exclusief DC, rekening houdend met de AG tafels 2014 met leeftijdscorrectie. De VPV wordt aangeleverd door de actuaire, die tevens de beleidsdekkingsgraad berekent. Deze laatste wordt nog een keer gecontroleerd door het bestuur.

Pensioenfondsen zijn sinds de invoering van het gewijzigde Financieel Toetsingskader (nFTK) per 1 januari 2015 verplicht de beleidsdekkingsgraad te gebruiken

Onderstaande grafiek geeft de ontwikkeling van de dekkingsgraad ten opzichte van de benodigde dekkingsgraad weer over de laatste jaren, met de introductie van de beleidsdekkingsgraad.

Herstelplan

In 2016 is een nieuw herstelplan opgesteld op basis van de aangepaste wetgeving. Conclusie is dat met de gehanteerde uitgangspunten het fonds eind 2022 hersteld zal zijn tot de vereiste dekkingsgraad. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten. Het herstelplan is op 18 mei 2016 door DNB goedgekeurd. Aanvang 2017 heeft een evaluatie van het Herstelplan plaatsgevonden. Hieruit is naar voren gekomen dat het fonds nog steeds aan de gestelde termijnen voldoet. Op basis van het reguliere beleid zal de beleidsdekkingsgraad naar verwachting binnen zes jaar ten minste gelijk aan de vereiste dekkingsgraad.

1. Kostenbeleid

Door de wijziging van de pensioenovereenkomst per 1 januari 2014 is de premie vanaf deze datum niet langer een instrument. In overleg met de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst opgesteld waarin de pensioen uitvoeringskosten met een opslag van 30% worden betaald.

2. Indexatiebeleid:

Het indexatiebeleid is aangepast in geval van extreme situaties waarbij de actuele dekkingsgraad sterk afwijkt van de beleidsdekkingsgraad en de indexatie niet gegeven kan worden.

De toeslag zal volgens een staffel worden verleend, gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110%, wordt geen toeslag verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% is, wordt een gedeeltelijke toeslag verleend. De toeslag is dan gelijk aan:

$$\frac{\text{Beleidsdekkingsgraad} - 110\%}{135\% - 110\%} \times \text{prijsindex}$$

- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 135% zal de toeslag volledig worden toegekend
- Indien de dekkingsgraad meer dan 10%-punt lager is dan de beleidsdekkingsgraad en het bestuur niet een gerede verwachting heeft dat de dekkingsgraad snel zal stijgen naar het huidige niveau van de beleidsdekkingsgraad, dan kan het bestuur vanuit het oogpunt van evenwichtige belangenafweging besluiten om de hoogte van toeslag uit artikel b) en c) te bepalen op basis van de dekkingsgraad in plaats van de beleidsdekkingsgraad.
- Er vindt jaarlijks een toets plaats om na te gaan of de te verlenen toeslag aan de wettelijke vereisten voldoet. Als de toeslag volgens het beschreven beleid hoger is dan het wettelijk toegestane, dan zal de toeslag worden verlaagd tot de maximaal toegestane toeslag.
- Als de uitkomst van de toeslag op grond van het bovenstaande beleid slechts in geringe mate afwijkt van de beoogde prijsindex en de verwachte besparing van de lagere toeslag niet opweegt tegen de extra kosten voor administratie, dan kan het bestuur in het belang van alle betrokkenen besluiten om de toeslag af te ronden op

de beoogde prijsindex.

Per 1 januari 2017 is geen indexatie verleend omdat de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2016 in lijn met de gestelde uitgangspunten, maar mede omdat de ambitie gelijk aan 0% was. Over de laatste 10 jaar is in de toegekende indexatie een achterstand opgelopen van 6.5%.

3. Beleggingsbeleid:

Het beleggingsbeleid is er op gericht om enerzijds de kans op herstel te behouden en anderzijds de risico's te beperken. Dit wordt gedaan door de beleggingen te verspreiden over meerdere beleggingsfondsen.

Om het renterisico te beperken is een gedeelte van het renterisico afgedekt. De mate waarin het renterisico wordt afgedekt is mede afhankelijk van de rentestand.

4. Overige maatregelen

Voor 2016 zijn geen overige maatregelen te melden.

De in de ABTN vastgestelde sturingsmiddelen worden zo optimaal mogelijk aangewend, zonder dat momenteel rigide maatregelen nodig zijn. Het bestuur zal zich blijven inspannen om met de vastgestelde sturingsmiddelen en het door haar gevoerde beleid een zo'n evenwichtig mogelijke belangenafweging te hanteren.

Kosten van de pensioenuitvoering

Volgens de pensioenwet dient een fonds in haar bestuursverslag een overzicht te geven van de uitvoeringskosten. De administratieve uitvoeringskosten dienen in het bestuursverslag te worden opgenomen als totaalbedrag en als bedrag per deelnemer of pensioengerechtigde. De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten dienen te worden opgenomen als totaal bedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen.

In dit verslag zal het fonds aan deze wettelijk eis voldoen. Echter daar het fonds een slapend fonds is, met slechts 65 pensioengerechtigden en geen deelnemers dus (volgens de definitie van de wet), zullen de pensioenbeheer kosten ook worden weergegeven per deelnemer inclusief de slapers. Dit omdat dit naar de mening van het bestuur juist een reeler beeld geeft van de kosten. Dit in aanvullend op wat de wet vereist.

Pensioenbeheerkosten zijn:

- kosten slapers en gepensioneerden (kosten administratie en informatie)
- werkgeverskosten (mutaties aanlevering, premie-incasso, communicatie met werkgever)
- kosten van bestuur en financieel beheer (werkzaamheden bestuur en ambtelijk secretaris, toezicht, financieel beheer en juridische kosten)
- projectkosten

Voor het fonds komen deze kosten in 2016 op € 411.000 (2015: € 411.000). Volgens de vereisten van de wet komen hiermee de pensioenbeheerkosten per deelnemer uit op € 6.323. Wanneer het aantal deelnemers inclusief slapers meegenomen wordt, komen de pensioenbeheerkosten per deelnemer op € 815. Een voor dit fonds bizar verschil.

Vermogensbeheerkosten zijn:

- kosten van fiduciair beheer (voor het fonds niet van toepassing)
- kosten van portefeuillebeheer (in geval van het fonds een beheer fee)
- kosten bewaarloon
- overige kosten van de beleggingsfondsen zoals accountant.

De kosten van het vermogensbeheer in 2016 zijn voor het fonds € 927.791 (2015: € 1.077.352). Het gemiddelde belegde vermogen van het fonds bedroeg € 151.111.060. Hiermee komen de vermogenskosten als percentage uit op 0,61% van het gemiddelde belegde vermogen.

Vanuit onze investment beliefs hebben wij een combinatieportefeuille van actief en passief beheerde fondsen én van fondsen van BNP Paribas aangevuld met externe fondsen. Deze beleggingsstijl kost meer dan een volledig passief beheerde portefeuille c.q. een portefeuille bij maar één vermogensbeheerder maar levert naar verwachting op lange termijn meer op, c.q. reduceert naar verwachting beleggingsverliezen in tijden dat beurzen het slecht doen. Daar waar wij van mening zijn dat het niet mogelijk is om door actief beheer waarde toe te voegen, beleggen wij in passief beheerde beleggingsfondsen.

Met deze beleggingsfilosofie waarmee we eind 2013 gestart zijn is het in 2016 mogelijk gebleken om in de rendementsportefeuille een rendement te behalen (na aftrek van de ongoing charges en transactiekosten) van 7.03% (2015: 3.82%) daar waar marktindices 8.69% (2015: 3.07%) scoorden.

Naar opgave van de vermogensbeheerder geldt voor het fonds de volgende opstelling (kosten in procenten van het gemiddeld belegd vermogen):

Bedragen in duizenden euro's

	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekost en exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal	In % Gem Belegd Vermogen
	Fixed		Broker/taxes	Variable		
Kosten per beleggingscategorie						
Vastgoed	-7		0	-1	-8	
Aandelen	-330		-9	-57	-396	0.26%
Alternatieve beleggingen	0		0	0	0	
Vastrentende waarden	-447		-13	-56	-515	0.34%
Hedgefonds	0		0	0	0	
Commodities	-8		0	-1	-9	0.01%
Overige beleggingen	0		0	0	0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	-792	0	-22	-114	-928	0.61%
Kosten overlay beleggingen	0		0	0	0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	-792	0	-22	-114	-928	0.61%
Overige vermogensbeheerkosten						
Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	-186	0			-186	0.12%
Kosten fiduciair beheer	0	0			0	
Bewaarloon	-24	0			-24	0.02%
Advieskosten vermogensbeheer	0	0			0	
Overige kosten	-4	0			-4	
Totaal overige vermogensbeheerkosten	-214	0			-214	0.14%
Totaal kosten vermogensbeheer	-1006	0			-1142	0.76%
Gemiddeld belegd vermogen	151,111					
Kosten vermogensbeheer (excl. Transactiekosten) als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.67%					
Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.09%					

De totale kosten toe te wijzen aan de categorieën incl. overlay van € 928, betreft de kosten en ingehouden fees die zijn aangeleverd door BNP Paribas. Deze kosten zijn in de jaarrekening niet inbegrepen in de beleggingskosten maar zijn alle inbegrepen in de beleggingsopbrengsten. De total overige vermogenskosten ad € 214 (2015: € 243) komen overeen met de beleggingskosten in de jaarrekening.

De kosten voor vermogensbeheer van het Pensioenfonds hebben betrekking op de periodieke vaste kosten, zoals managementvergoedingen en overige kosten binnen beleggingsfondsen, als over variabele kosten die te maken hebben met het muteren binnen de beleggingsfondsen en/of binnen de beleggingsportefeuille van het fonds.

Immers, naast vaste kosten voor het vermogensbeheer, zijn met het beheer van de beleggingen ook transactiekosten gemoeid. Transactiekosten worden direct of indirect ten laste van het rendement van de beleggingen gebracht omdat deze zijn verwerkt in de aan- en verkoopprijzen van de beleggingsinstrumenten en zijn zodoende niet gespecificeerd in het jaarverslag. Transactiekosten bestaan afhankelijk van over welke beleggingssoort het gaat uit expliciete broker fees en/of indirecte bid/aks spreads en eventuele taxes and charges. Het laatste is afhankelijk van de beleggingssoort en het land waar de onderliggende belegging genoteerd is.

Het totaal van de beide kostensoorten, vast en variabel, wordt de Total Cost of Ownership genoemd. De Pensioenfederatie heeft daarover in februari 2016 een update van haar document 'Aanbevelingen Uitvoeringskosten' uitgebracht. Desalniettemin dient de lezer zich er echter van bewust te zijn dat er in internationale context nog geen eenduidige definitie van Total Cost of Ownership bestaat.

De periodieke 'vaste' kosten zoals managementvergoeding en service fees zijn ten aanzien van het mandaat gebaseerd op de vermogensbeheerovereenkomst en ten aanzien van beleggingen in beleggingsfondsen op de juridische documentatie van de betreffende beleggingsfondsen. Ten aanzien van beleggingsfondsen is als vertrekpunt gebruik gemaakt van de 'total cost of ownership' (TCO) zoals die in de Essentiële Beleggersinformatie (verkort prospectus) is gerapporteerd door de fondsbeheerder. De variabele kosten binnen, op basis van discretionaire mandaten, beheerde portefeuilles en/of op het door het 'look through' principe verkregen informatie uit de BNP Paribas (BNPP) beleggingsfondsen worden gebaseerd op de werkelijke transactievolumes gedurende het jaar exclusief administratieve boekingen, eventuele in-kind leveringen, dubbeltellingen, etc.

Door de hierboven beschreven werkwijze is direct of indirect geeft een goed zicht op de integrale beleggingskosten los van het feit of deze kosten 'geboekt' zijn of niet.

Daar waar mogelijk probeert onze vermogensbeheerder door haar inkoopkracht om de vaste kosten in beleggingsfondsen te reduceren door een korting te krijgen op de management fee van de aanbieder. Doordat wij relatief veel in actief beheerde beleggingsfondsen hebben belegd (zie verderop) zijn deze kosten relatief hoog vergeleken met andere pensioenfondsen.

De vaste vergoeding die wij aan vermogensbeheerder BNP Paribas Investment Partners betalen is gerelateerd aan de omvang van het belegd vermogen. Deze stijgen als de omvang van het belegd vermogen stijgt. Het fonds heeft voor de komende jaren een fixed fee van € 180.000, - exclusief BTW op jaarbasis. De

dienstverlening die we hiervoor ontvangen van BNP Paribas Investment Partners bestaat uit:

- a. Uitvoeren van het overall portefeuillebeheer (tactische asset allocatie, selecteren en monitoren externe managers, etc.) zoals vastgelegd in het beleggingsmandaat.
- b. Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de beleggingscommissie op elk denkbaar onderdeel van de beleggingsportefeuille (strategische asset allocatie, actief/passief beheer, rentehedge, etc.)
- c. Het leveren van managementrapportages, risicorapportages, lookthrough rapportages, DNB- en administratieve rapportages.
- d. Op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie.

3. Risicoparagraaf

Het bestuur evalueert op jaarlijkse basis minimaal twee keer een risico analyse. Dit om voor een adequaat risicomanagement en in verband met de verantwoording die het bestuur hierover dient af te leggen. Alle risico's zijn in hoofdlijnen vastgelegd in een apart document. In 2016 zijn deze risico's op hun voortgang verder besproken in bestuursvergaderingen en als zodanig vastgelegd in de notulen

Onderstaand treft u een nadere toelichting aan op de voornaamste risico's volgens FIRM, die door het bestuur zijn onderkend, evenals het beleid van het bestuur voor het mitigeren van de risico's:

- Financiële Risico's
 - Matching-/Renterisico
 - Marktrisico
 - Kredietrisico
 - Verzekeringstechnisch risico
- Niet Financiële Risico's
 - Omgevingsrisico
 - Operationeel risico
 - Uitbestedingsrisico
 - IT-Risico
 - Integriteitsrisico
 - Juridisch risico

Financiële Risico's

Matching-/Renterisico

Het Matching-/Renterisico is het risico als gevolg van onvoldoende afstemming van activa en passiva op het gebied van rente, valuta, inflatie en liquiditeit.

Het fonds heeft een lange termijn visie op het matching-/renterisico. Door het fonds wordt dit risico als een van de drie grootste risico's beoordeeld.

- Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken door te beleggen in LDI fondsen. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering. Omdat de rente stabiel laag is, is het risico niet verder toegenomen. Het bestuur heeft besloten voorlopig geen verdere stappen hier in te nemen.
- Het fonds belegt ongeveer een derde in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing van de Investment Manager van aanwezige risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kosten aspect en de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert voor het fonds. Hierdoor acht het fonds het risico hiervan beperkt.
- Het inflatierisico wordt klein geschat, refererend naar de laatste continuïteitsanalyse. Deze analyse bevestigt dat het inflatierisico relatief laag blijkt te zijn.
- Het liquiditeitsrisico is niet groot. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten. Bovendien heeft het fonds een stand-by krediet faciliteit van € 250.000 waarmee het risico verder wordt beperkt.

Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille. Dit is het tweede risico wat door het fonds als een van de drie grootste risico's wordt beoordeeld ook vanwege de hoge marktvolatiliteit.

Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd directe invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn (voorwaardelijke) indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst de mate waarin het marktrisico doordat het fonds een beleggingscommissie (intern) die markt trackt en bestuur adviseert, externe consultants, raadpleegt indien gewenst en doordat het fonds belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Bovendien wordt de performance van vermogensbeheerder maandelijks geëvalueerd en vindt er overleg plaats met vermogensbeheerder op kwartaalbasis. Verder past de vermogensbeheerder in principe automatische rebalancing toe. Indien nodig geeft het bestuur de opdracht tot (tijdelijk) stopzetten. Het

bestuur heeft besloten om een ALM studie uit te laten voeren in 2017, op basis waarvan een verdere evaluatie zal gaan plaatsvinden.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij verplichtingen niet kan nakomen. Kredietrisico dat wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds actief is, is beperkt, omdat er alleen wordt belegd in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het pensioenfonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico.

De premienota's voor kosten plus opslag, worden op tijd gestuurd en er wordt gecontroleerd of deze voldaan zijn. De waarschijnlijkheid op default bij sponsor wordt niet groot geacht, en indien deze zou optreden, kan en moet het fonds de regeling in lijn brengen met de door sponsor dan wel of niet betaalde premie.

Verder heeft het fonds nog saldi staan op de bankrekeningen bij de Kasbank, een saldo van € 90.000, en ABNAMRO, een ongebruikte kredietfaciliteit van € 250.000. Gezien de hoogte van deze saldi acht het bestuur het risico hiervan gering.

Verzekeringstechnische risico's

Onder verzekeringstechnisch risico wordt verstaan het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste of onvolledige aannames en grondslagen. Het bestuur heeft besloten om op basis van een uitgevoerd grondslagen onderzoek de ervarinstertes aan te passen en herijken per 31 december 2016.

Catastrofes/calamiteiten hebben veel impact maar worden naar waarschijnlijkheid relatief laag geacht. Meer deelnemers werken gespreid en van huis. Pensioenadministratie en vermogensbeheer zijn uitbesteed en niet alle afhankelijk van pensioenbestuur/medewerkers.

Niet Financiële Risico's

Omgevingsrisico

Onder omgevingsrisico wordt verstaan het risico als gevolg van veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Dit is het derde en grootste risico wat door het fonds als zodanig beoordeeld wordt.

Veranderingen in wetgeving kunnen een risico vormen maar de impact zal in vele gevallen niet beperkt zijn tot enkel het pensioenfonds maar leidend tot een veranderend pensioenklimaat in geheel Nederland (zoals bijvoorbeeld de verhoging pensioenleeftijd). Doordat het fonds een gesloten fonds is, hebben sommige veranderingen in wetgeving een mindere impact.

Veranderingen in "governance" (commissies, rapportages naar toezichthouders, toezicht, analyses en studies, met de daar bijbehorende proces- en systeem aanpassingen etc.) trekken relatief een grote wissel op tijd en budget voor een klein slapend pensioenfonds en vormen daarmee een risico. Het bestuur houdt zich op de hoogte van veranderingen in wet- en regelgeving, en zorgt er voor te voldoen aan de minimale eisen. Vanuit kosten oogpunt, en omdat het fonds relatief klein is, worden prioriteiten, nut en noodzaak wel uitvoerig gewogen.

Potentele claims vormen aan de ene kant een relatief groot risico omdat een enkel geval op een klein deelnemersbestand relatief veel impact heeft. Aan de andere kant heeft het pensioenfonds nog nooit een formele klacht ontvangen. Het bestuur/administratie is vroegtijdig betrokken bij eventuele fouten of omissies die optreden.

De premie wordt vastgesteld per jaar en bestaat alleen uit kosten en opslag. Het fonds heeft geen reputatieschade, anders dan de schade die de pensioensector als geheel trof en minder dan de schade die de pensioenfondsen die (waarschijnlijk) moeten korten opliepen. Dit wordt verder door het fonds bewaakt door regelmatig over de actuele situatie te communiceren met deelnemers (nieuwsbrieven, website).

Verder heeft het fonds een communicatieplan.

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen.

Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen ook niet door het fonds verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake meer.

Uitbestedingsrisico

Onder uitbestedingsrisico wordt verstaan het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico vooral het risico in dat de externe beheerders, de vermogensbeheerder en de administrateur, niet handelen conform de opgestelde en overeengekomen overeenkomsten en mandaten. Om dit risico te beheersen volgt het fonds de externe partijen aan de hand van rapportages en voortgangsbesprekingen. Zowel pensioenadministratie als vermogensbeheer kunnen vrijwel direct weggehaald worden bij de huidige uitbestede partijen.

Voorts zijn met de externe uitvoerders overeenkomsten en SLA's gesloten, daarnaast zijn beleggingsrichtlijnen afgesproken en afspraken gemaakt over periodiek af te geven SLA-rapportages en ISAE 3402 type II verklaringen.

De vermogensbeheerder, BNP, heeft een ISAE 3402 type 2 rapport verstrekt aan het pensioenfonds over 2016. Met betrekking tot dit risico zijn er door de auditor geen afwijkingen geconstateerd in processen ten aanzien van beveiliging en autorisatie van personen en systemen. Verder wordt het portfoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

De uitvoerder, Aon Hewitt, verstrekt een SOC I rapport aan het pensioenfonds over 2016. In de SOC is aangegeven dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd ten aanzien van de volledigheid en correctheid van de UPO's. Dit aspect is door het fonds in haar risicomanagement geïdentificeerd als een belangrijk risico, en met de SOC voldoet de uitvoerder aan het managen hiervan. Dit is ook van toepassing voor de uitkeringen, ook hier worden in de SOC geen afwijkingen geconstateerd, conform het belang voor het fonds. Verder heeft de uitvoerder een verbetering doorgevoerd ten aanzien van access management proces.

Hiernaast heeft het pensioenfonds een SLA met de uitvoerder opgesteld en stuurt hier actief op. Verder heeft het fonds functiescheidingen, bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er worden geen uitkeringen door het bestuur gedaan, noch kan het bestuur zelfstandig bij het geld. Er is geen sprake van structurele gegevensverwerking door fonds zelf en privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd.

IT-Risico

Onder IT-Risico wordt verstaan het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening niet worden ondersteund door IT. Pensioen-, beleggings- en financiële administratie zijn volledig ondergebracht bij administrateur en vermogensbeheerder, en valt dus onder uitbestedingsrisico. AT&T Medewerkers die tevens bestuurslid zijn maken gebruik van het bedrijfsnetwerk, wat ook toegankelijk is vanuit een andere dan de kantoorlocatie (in geval van calamiteiten). Verder heeft het bestuur een alternatieve IT infrastructuur met e-mail en document opslag.

Het bestuur heeft besloten om de website te vernieuwen.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico betreft het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed door niet integere of onethische gedragingen. Het bestuur wordt gescreend door de DNB. Het bestuur belegt in fondsen en niet rechtstreeks in aandelen, waarbij vermogensbeheer is uitbesteed en is handelen met voorwetenschap niet van toepassing. Het fonds heeft geen directe toegang tot de fondsrekeningen. Hiernaast kent het fonds een gedragscode die van toepassing is op alle leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. De gedragscode is in 2015 geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. In 2015 heeft het fonds een analyse gemaakt van het risico op belangenverstrengeling. Als onderdeel daarvan zijn de nevenfuncties van bestuur en bestuursbureau geïnventariseerd. Voor de risico's op dit gebied die als top-drie geclassificeerd zijn, treft het bestuur aanvullende beheersmaatregelen.

Juridisch Risico

Onder juridisch risico wordt verstaan het risico samenhangend met veranderingen in, en naleving van wet- en regelgeving. Het fonds wordt in juridische veranderingen geadviseerd door een actuaire en het houdt zelf de wijzigingen in wet- en regelgeving bij. Stukken van het fonds worden regelmatig beoordeeld of geëvalueerd door externen (DNB, of intern toezicht, of anderszins). Eventuele hiaten of vragen worden in bestaande contracten/documenten opgenomen of separaat toegevoegd. Contracten met pensioenuitvoerder en vermogensbeheer zijn doorgelicht door diverse experts (bestuur pensioenfonds, actuaire, compliance officer/jurist werkgever), waarbij risico's zoveel mogelijk zijn afgedekt. Het bestuur heeft in 2016 besloten de actuariële werkzaamheden bij nieuwe partners onder te brengen, en daarbij een bewust een scheiding aangebracht in adviserende en certificerende werkzaamheden. Hierdoor wordt het risico hierin iets verlaagd.

4. Informatie over de verwachte gang van zaken

Er zijn geen relevante ontwikkelingen te melden en het vastgestelde beleid wordt verder gecontinueerd.

5. Bestuursaangelegenheden

Samenstelling bestuur

In verband met de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen (zie ook de paragraaf over Pension Fund Governance) is een van de bestuurszetels toegewezen aan de gepensioneerden. In februari 2015 is Ton Valkenburgh benoemd als bestuurslid namens de gepensioneerden. Per 15 januari 2016 is Joke Dorrepaal na 10 jaar bestuurslidmaatschap opgevolgd door Bartelt Bongenaar.

Deskundigheidsplan en opleiding

Een gewijzigd geschiktheidsplan is in juli 2016 vastgesteld. Toegevoegd zijn specifieke functieprofielen voor de voorzitter en overige bestuursleden.

De bestuursleden en het bestuur als geheel voldoen aan de geschiktheidseisen zoals die door de DNB worden gesteld.

Gedragscode

Het bestuur heeft in 2015 haar gedragscode geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. De gedragscode wordt jaarlijks ondertekend door het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. Doel van deze gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) door belanghebbenden, evenals het voorkomen van integriteitsrisico's. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders. Deze gedragscode is gebaseerd op de Model Gedragscode 2015 van de Pensioenfederatie. Het bestuur heeft geen incidenten geconstateerd met betrekking tot het niet naleven van de gedragscode in 2016.

Financieel crisisplan

Eind 2016 is het financieel crisisplan geactualiseerd en opgenomen in de ABTN van het fonds. Het bestuur onderscheidt verschillende fases in een crisissituatie.

De eerste fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het vereist eigen vermogen. In deze fase zullen de sturingsmaatregelen zoals beschreven in de ABTN op de gebruikelijke manier worden uitgevoerd. Deze situatie wordt niet verder uitgewerkt in dit financieel crisisplan.

De tweede fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen. De te nemen maatregelen zijn afhankelijk van de economische verwachtingen voor de korte en lange termijn. Er worden geen toeslagen verleend. Als deze situatie vijfmaal wordt vastgesteld en de actuele dekkingsgraad ook nog onder het vereiste minimale vermogen ligt, zal worden gekort. Mocht er gedurende deze periode van vijf jaar geen uitzicht op verbetering zijn, dan kan het bestuur besluiten om eerder te korten.

De derde fase vangt aan wanneer de actuele dekkingsgraad daalt onder het niveau van de kritische dekkingsgraad, onder de 100%, zoals beschreven in de ABTN.

De maatregelen die het fonds ter beschikking staan zijn het toeslagenbeleid, het kortingsbeleid en beleggingsbeleid. In de ABTN worden verder de mate van inzetbaarheid, de effecten daarvan en communicatie toegelicht.

Geschillencommissie

Indien een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Indien het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Er zijn in het afgelopen jaar geen geschillen en/of klachten binnengekomen bij het bestuur.

Toezichthouder

Het afgelopen jaar zijn er aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

SPAN heeft informatie geleverd in het kader van het gezamenlijke onderzoek van AFM en DNB naar financiële opzet en communicatie.

Het herstelplan is door DNB formeel goedgekeurd op 18 mei 2016. SPAN heeft ook een haalbaarheidstoets ingediend. Een aangepaste ABTN is in 2016 ingediend.

Van enkele gewezen deelnemers konden de rechten door het fonds afgekocht worden. Met instemming van DNB en de betrokken deelnemers zijn de afkoopwaardes van vier deelnemers overgedragen naar hun nieuwe pensioenuitvoerder, ABN AMRO PPI.

Kwetsbaarheidsanalyse

In 2015 heeft het SPAN haar kwetsbaarheidsanalyse geëvalueerd. De volgende aandachtsgebieden zijn hierbij benoemd.

De regeling is gesloten

Er is een doorlopende uitvoeringsovereenkomst met de werkgever. Overleg heeft geen aanleiding gegeven om te veronderstellen dat de werkgever de uitvoeringsovereenkomst wil opzeggen, tevens zal dit ook alleen in overleg kunnen. De werkgever verplicht zich om jaarlijks de kosten van het fonds te voldoen en heeft daarnaast een bijstortingsverplichting als de dekkingsgraad lager is dan 100%. In de ABTN is vastgelegd dat als de situatie zich voordoet dat de werkgever de kosten niet meer betaalt, het bestuur het bestaansrecht van het fonds heroverweegt.

Het fonds heeft met ingang van ultimo 2014 een extra kostenvoorziening opgenomen gebaseerd op de toekomstige cashflows gedurende een periode van 3 jaar, inclusief de kosten van liquidatie.

Financiële situatie / beleggingsbeleid

De uitkomsten van de continuïteitsanalyse uit 2014 laten zien dat:

- De indexatieverwachting voldoet aan de consistentie-eis
- Het gemiddelde indexatieresultaat circa 74% is (van de ambitie, afgeleide prijsindex)
- In 10% slechtste scenario's een bijstorting van de werkgever noodzakelijk is
- In 1% slechtste scenario's een korting van de aanspraken nodig is.

Draagvlak en governance

De meeste werkzaamheden (en bijbehorende kosten) bij het beëindigen van het fonds lopen gewoon door. De rechtenadministratie zal minder tijd vergen, maar de overige zaken blijven echter even relevant en de eisen vanuit het (intern) toezicht zullen eerder toe- dan afnemen. Dit is in contrast met de aandacht die de werkgever en werknemers zullen hebben voor een gesloten fonds. Naarmate de opbouw in de nieuwe regeling aan gewicht wint, zal de focus meer op deze regeling komen te liggen, en wordt het naar verwachting moeilijker om (gewezen) deelnemers te vinden die geschikt zijn voor een functie in het bestuur of het verantwoordingsorgaan.

Eind 2014 heeft een bestuurslid aangekondigd graag in 2015 af te willen treden. De opvolger is uiteindelijk per 15 januari 2016 benoemd.

In het Verantwoordingsorgaan is een lid teruggetreden. Dit lid is inmiddels vervangen, maar het is een aanvullend signaal dat de werkzaamheden voor het fonds zwaar beginnen te wegen. Dit is ook zichtbaar bij de leden van de beleggingscommissie, waarbij een lid zich heeft teruggetrokken in 2015. Een nieuw lid is echter in 2016 gestart.

Eventuele liquidatie van het fonds

Bij het wegvallen van draagvlak bij de werkgever kan gekozen worden voor een liquidatie van het fonds. Het is de vraag of de aanwezige middelen voldoende zijn en blijven om de huidige indexatie-ambitie waar te kunnen maken in het geval van een overdracht. Daarvoor moeten verschillende scenario's overwogen en uitgewerkt worden. In 2015 is een eerste aanvang gemaakt met het in kaart brengen van de verschillende scenario's. In 2016 is hier een vervolg aan gegeven door een verdere analyse op te zetten van de verschillende mogelijkheden. Hierbij is een tabel opgezet met de voor- en nadelen van verschillende alternatieven. In een kennissessie in september 2016 waarbij ook het Verantwoordingsorgaan en de beleggingscommissie vertegenwoordigd waren, zijn enkele toekomstopties verder belicht. Voor een tweetal alternatieven is een cijfermatige onderbouwing aangeleverd. Deze zijn verwerkt in een analyse die periodiek herijkt en uitgebreid wordt.

Vooralsnog is er geen aanleiding om direct stappen te zetten voor opheffing van het fonds.

Uitbesteding

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Aon Hewitt. SPAN heeft een systematiek van SLA-rapportage en per kwartaal een werkoverleg met Aon Hewitt.

De beleggingen voor risico van de deelnemers zijn ondergebracht in beleggingsfondsen bij BNP Paribas Investment Partners. Voor deze beleggingen zijn profielen vastgesteld. De beleggingen van individuele deelnemers volgen deze profielen. Er is geen mogelijkheid om voor individuele fondsen te kiezen.

Het uitbestede vermogen bij BNP Paribas Investment Partners wordt maandelijks gevolgd door het bestuur en de beleggingscommissie. Hierbij worden de prestaties van BNP Paribas Investment Partners afgezet tegen benchmarks en vergelijkbare fondsen. Tevens worden er regelmatig andere marktpartijen uitgenodigd om het bestuur en beleggingscommissie meer inzicht te geven in alternatieven en als referentiepunt voor de prestaties van BNP Paribas Investment Partners. Elk kwartaal is er overleg met BNP Paribas over de behaalde resultaten, de vooruitzichten en specifieke vragen.

Sinds 2012 wordt het fonds ondersteund door middel van een Bestuursbureau. In een overeenkomst met Edmond Halley BV zijn naast de algemene van belang zijnde contractuele afspraken, de aard, inrichting en omvang van de werkzaamheden van het Bestuursbureau overeengekomen.

Het bestuur heeft een overeenkomst met Quinkslag Pensioendiensten per einde van het jaar beëindigd.

Begin 2016 heeft het bestuur besloten een tender uit te schrijven voor de actuariële dienstverlening. Op grond van de Code Pensioenfondsen moet de actuaire iedere 4 jaar geëvalueerd worden, en hiernaast heeft het bestuur besloten om striktere scheiding van advisering en certificering aan te brengen door deze uit te laten voeren door twee verschillende bureaus. Het resultaat van deze tender is dat per juli 2016 het bestuur een

contract is aangegaan met Sprenkels & Verschuren voor actuariële advisering en met Triple A voor certificering.

Externe accountant

In 2014 heeft het bestuur de dienstverlening van de accountant geëvalueerd en vervolgens offerte gevraagd aan een drietal kantoren. Uit deze offertes is vervolgens de keuze gevallen op BDO. Conform het beleid wordt deze dienstverlening iedere vier jaar geëvalueerd.

Communicatie

In maart 2016 is een gewijzigd communicatieplan vastgesteld op basis van de bepalingen in de Wet Pensioencommunicatie. Het fonds heeft een website waar informatie gevonden kan worden met betrekking tot de stand van zaken, statuten en reglementen, financiële informatie, brochures, formulieren, het persoonlijk pensioen kapitaal (PPK), specifieke gebeurtenissen en een archief.

In 2016 zijn nieuwsbrieven gestuurd in de maanden februari en november. Daarin is onder andere aandacht besteed aan de financiële situatie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, het doorbeleggen na pensioendatum, oproep m.b.t. de helderheid van de communicatie, het indexatiebeleid, bestuur/raden/commissies, uitstel van pensioen en haalbaarheidstoets.

Haalbaarheidstoets

Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen vastgesteld voor het pensioenresultaat:

Ondergrens verwacht pensioenresultaat bij feitelijke financiële situatie	95%
Maximale afwijking bij feitelijke situatie in slechtweerscenario	25%

De in 2016 uitgevoerde haalbaarheidstoets voldeed aan deze ondergrenzen. Dat is een indicatie dat het beleid aansluit bij de gekozen ambitie.

6. Pensioenparagraaf

Binnen het pensioenfonds bestaan de volgende regelingen:

1. Het AT&T Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2013 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
2. Het Pensioenreglement (oud). Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
3. Het Flex Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.

Het AT&T Pensioenreglement

Met ingang van 1 januari 2014 is er voor alle werknemers van AT&T een andere pensioenovereenkomst van toepassing die niet door het pensioenfonds wordt uitgevoerd. De opbouw in het pensioenfonds is voor werknemers van AT&T met ingang van deze datum beëindigd.

Algemene ontwikkelingen in de pensioensector in 2016

Waar in het onderstaande gesproken wordt over de Pensioenwet kan in voorkomende gevallen ook de Wet verplichte beroepspensioenregeling aan de orde zijn.

1. Wetgeving

1.1 Pensioenwet en aanverwante regelgeving

Algemeen Pensioenfonds (APF)

Vanaf 1 januari 2016 is het mogelijk een APF op te richten. Een APF is een pensioenfonds dat één of meer pensioenregelingen uitvoert. Per collectiviteitskring houdt het APF een afgescheiden vermogen aan. Een APF kent de stichtingsvorm. Niet alleen bestaande pensioenfondsen kunnen een APF oprichten, maar ook derden zoals verzekeraars of pensioenuitvoeringsorganisaties.

Het APF is gecreëerd om bundeling in de uitvoering van pensioenregelingen te vergemakkelijken. Werkgevers kunnen hun pensioenregeling in afzonderlijke collectiviteitskringen onderbrengen. Door de strikte vermogensscheiding tussen de verschillende collectiviteitskringen kunnen er geen overdrachten tussen de kringen plaatsvinden. Aan één collectiviteitskring kunnen meerdere werkgevers met hun collectiviteiten toetreden.

Een APF moet op grond van de Pensioenwet over een vergunning beschikken om in Nederland het bedrijf van algemeen pensioenfonds uit te mogen oefenen. De Nederlandsche Bank (DNB) kan op aanvraag een vergunning verlenen en houdt toezicht op het APF. De activiteiten mogen pas worden gestart nadat de vergunning is verleend. Eind 2016 zijn er 7 APF-en met een vergunning. Bij de toekomstopties voor het fonds, die het bestuur periodiek evalueert, wordt dit alternatief meegenomen.

Waardeoverdracht

Het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel 'waardeoverdracht klein pensioen' wil mogelijk maken dat nieuwe kleine pensioenen (uitkering kleiner dan € 465,94 bruto per jaar en kleiner dan € 38,22 bruto per maand (bedrag 2016)) hun pensioenbestemming behouden doordat het huidige afkooprecht voor pensioenuitvoerders van een nieuw klein pensioen na twee jaar na einde deelneming vervalt.

In plaats daarvan komt er een recht voor uitvoerders op automatische waardeoverdracht van een nieuw klein pensioen naar een nieuwe pensioenuitvoerder waar de deelnemer actief opbouwt. Voorts vervallen in het wetsvoorstel hele kleine pensioenen (uitkering kleiner dan € 2 bruto per jaar = kleiner dan € 0,16 bruto per maand) in verband met de hoge uitvoeringskosten. Het is de planning van de staatssecretaris dat het wetsvoorstel in het eerste kwartaal van 2017 wordt ingediend bij de Tweede Kamer.

In 2016 zijn enkele kleine pensioenen die afgekocht konden worden, in plaats daarvan overgedragen aan ABN AMRO PPI. Het fonds heeft verder zeer beperkte aantallen kleine pensioenen.

De 25-jaarsrente per 30 september 2016 is gelijk aan 0,864%. Deze rente is bepalend voor de wettelijke tarieven bij individuele waardeoverdrachten in 2017. Deze rente is circa 0,75%-punt gedaald ten opzichte van 2016. Werkgevers en pensioenfondsen kunnen hierdoor bij een uitgaande waardeoverdracht geconfronteerd worden met een negatief resultaat. Een werkgever hoeft echter niet mee te werken aan een individuele waardeoverdracht indien de bijbetalingslast groter is dan € 15.000 en groter dan 10% van de overdrachtswaarde. Omdat het fonds gesloten is, kan er alleen sprake zijn van uitgaande waardeoverdrachten, maar ook deze komen sporadisch voor.

Variabele pensioenuitkering

Op 1 september 2016 is de 'Wet verbeterde premieregeling' (Wvp) in werking getreden. Deze wet introduceert voor een deelnemer aan een beschikbare premie regeling een keuzemogelijkheid tussen een vaste en een variabele pensioenuitkering. De wet strekt tot het wegnemen van belemmeringen om pensioenkapitaal, dat is opgebouwd in het kader van een premie- of kapitaalovereenkomst om te zetten in een variabele, risicodragende pensioenuitkering. De wet heeft een individuele en een collectieve variant uitgewerkt en creëert mogelijkheden om ook na de pensioendatum door te beleggen, risico's met anderen te delen en mee- en tegenvallers over langere tijd te spreiden.

Omdat nog een deel van de deelnemers een DC kapitaal heeft opgebouwd bij het fonds, zal het bestuur waar nodig haar beleid aanpassen. Op dit moment bestaat al een mogelijkheid om bij pensionering het DC kapitaal om te zetten in pensioenrechten bij het fonds. Per eind 2016 is nog geen mogelijkheid gecreëerd voor een variabele pensioenuitkering bij SPAN.

Wet pensioencommunicatie

De Wet Pensioencommunicatie is vanaf 1 juli 2015 gefaseerd in werking getreden. De belangrijkste communicatiebepalingen zijn op 1 juli 2016 in werking getreden. Zo is het verplicht om vanaf 1 juli 2016 voor lopende regelingen te werken met het pensioen 1-2-3 en is de startbrief per deze datum komen te vervallen.

Voor het fonds geldt deze verplichting niet omdat de regeling voor 1 juli 2016 is gesloten. Wel wordt er meer informatie beschikbaar gesteld via de website.

De hoofdelementen van het wetsvoorstel zijn als volgt:

- Algemene eisen aan pensioencommunicatie;
- Meer mogelijkheden tot digitale verstrekking en aanbieding van informatie;
- Beschikbaar zijn van basisinformatie over de pensioenregeling;
- Een jaarlijks pensioenoverzicht van opgebouwde pensioenaanspraken;
- Uitbreiding van het pensioenregister;
- Inzicht in de koopkracht en risico's van het toekomstig pensioeninkomen.

De wet beoogt de informatieverstrekking over pensioenen te verbeteren. De deelnemer:

- weet hoeveel pensioen hij kan verwachten;
- kan nagaan of dat voldoende is; en
- is zich bewust van de risico's van de pensioenvoorziening.

Tevens moet de deelnemer weten welke keuzemogelijkheden hij heeft. Het bieden van handelingsperspectief is essentieel.

2. Financiële positie pensioenfondsen

Dekkingsgraad pensioenfondsen

De gemiddelde dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfondsen is over 2016 gelijk gebleven. Eind december 2016 stond deze gemiddelde dekkingsgraad op 102%. De positie van pensioenfondsen is nog altijd niet rooskleurig. Dat maakt de urgentie voor een nieuw pensioenstelsel alleen maar groter.

De beleidsdekkingsgraad, gebaseerd op de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen twaalf maanden en leidend voor kortingen of indexatie, is in 2016 is voor de Nederlandse pensioenfondsen gemiddeld gedaald van 104% naar 98%. Dit is lager dan het wettelijke vereiste minimum van circa 104 à 105%. De verwachting is dat veel pensioenfondsen het jaar afsluiten met een reservetekort en dat sommige pensioenfondsen zich in een dekkingstekort bevinden. Dat betekent dat zij vóór 1 april 2017 een nieuw herstelplan moeten indienen.

Het heeft er lang naar uitgezien dat veel pensioenfondsen in 2017 zouden moeten gaan korten, maar het laatste kwartaal in 2016 toonde een onverwacht herstel. Naar verwachting zullen circa 5 pensioenfondsen moeten korten. Ondanks het herstel lijkt indexatie voor de meeste pensioenfondsen nu ver weg.

Zoals te lezen in de Financiële informatie hebben de ontwikkelingen ook het fonds niet ongemoeid gelaten.

Beursontwikkelingen

Ook op de beurzen was 2016 een roerig jaar. De swaprente liet het hele jaar een dalende tendens zien; na een forse rentedaling in het eerste kwartaal zorgde de Brexit eind juni 2016 voor het ultieme dieptepunt. Typerend was de ontwikkeling van de 30 jaars swaprente, die in het eerste kwartaal daalde van 1,61 naar 1,04% en in augustus 2016 op het laagste punt van 0,72% uitkwam. Herstel volgde na de verkiezing van Trump en de aankondiging van de Europese Centrale Bank (ECB) dat het aankoopprogramma zou worden teruggebracht naar € 60 miljard per maand. Eind december 2016 bedroeg de 30 jaars swaprente 1,23%.

De daling van de swaprente leidde tot een stijging van de pensioenverplichtingen met circa 9%. Hierbij speelt mee dat de Ultimate Forward Rate (UFR) in 2016 daalde van 3,2 naar 2,9%. De UFR betekent dat pensioenfondsen voor langlopende verplichtingen mogen uitgaan van een hogere rente dan de marktrente. De Brexit heeft geleid tot een forse daling van de Britse pond versus de euro en ook de rest van het jaar is geen goed jaar geweest voor de Britse pond. De verkiezing van Trump en de aankondiging van de FED, de Amerikaanse centrale bank, over de timing van de renteverhoging in 2017 zorgden voor een forse stijging van de Amerikaanse dollar versus de euro.

Per saldo hebben de aandelenbeurzen het over 2016 goed gedaan met een rendement van gemiddeld circa 12%. De vastgoedportefeuille profiteerde van de aantrekkende huizenmarkt en noteerde gemiddeld een licht positief rendement.

3. Overige ontwikkelingen

Stijging pensioenrichtleeftijd en AOW-leeftijd

Als gevolg van de gestegen levensverwachting zal de pensioenrichtleeftijd met ingang van 1 januari 2018 worden verhoogd van 67 naar 68 jaar. De pensioenrichtleeftijd is de rekenleeftijd die wordt gebruikt voor de berekening van de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw.

Als reactie op de gestegen levensverwachting heeft staatssecretaris Klijnsma verder bekend gemaakt dat de AOW-leeftijd in 2022 wordt verhoogd naar 67 jaar en 3 maanden.

Herziening pensioenstelsel

In 2014 heeft het kabinet op initiatief van staatssecretaris Klijnsma een Nationale Pensioendialoog gevoerd: een open, brede dialoog over de maatschappelijke houdbaarheid van ons stelsel van aanvullende pensioenen in de 21ste eeuw. Op 6 juli 2015 is vervolgens de hoofdlijnennotitie van een toekomstbestendig pensioenstelsel naar de Eerste en Tweede Kamer verzonden.

Staatssecretaris Klijnsma van het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid (SZW) heeft de sociaal economische raad (SER) namens het kabinet in dit kader om advies gevraagd. In februari 2015 heeft de SER het advies 'Toekomst pensioenstelsel' gepubliceerd. De SER onderzoekt in dit advies vier verschillende varianten gericht op een beter perspectief voor het pensioenstelsel op de middellange termijn. De SER heeft in mei 2016 een rapport uitgebracht waarin de variant persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling nader onderzocht en uitgewerkt is en de SER vindt deze nog steeds interessant. Met deze verkenning wil de SER een vervolgbijdrage leveren aan de discussie over de toekomst van het pensioenstelsel dat een goed pensioeninkomen biedt en beter aansluit op de veranderende samenleving. De SER heeft onderzocht hoe risico's kunnen worden gedeeld binnen een regeling op basis van persoonlijk pensioenvermogen.

Los van de verkenningen door de SER is de introductie van een nieuw pensioenstelsel naar een volgend kabinet doorgeschoven. Daarmee zijn fundamentele veranderingen van het pensioenstelsel op de lange baan terecht gekomen.

De Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 zullen een flinke stempel drukken op de ontwikkelingen in de pensioenwereld. Onderwerpen zoals de ontwikkeling van een nieuw stelsel, versoberingen, de stijging van de AOW-leeftijd, meer keuzevrijheid en pensioencommunicatie staan op de agenda van de diverse partijen.

Toezicht AFM

Het toezicht van de AFM is risico gestuurd. Dat betekent dat de AFM een risicoanalyse van de markt maakt en op basis daarvan de thema's in het toezicht kiest. De AFM stelt voor het jaar 2016 de volgende drie prioriteiten:

- Het verkleinen van de ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht;
- Het versterken en vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken;
- Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de organisatie van de AFM.

Toezicht DNB

In het rapport "Toezicht vooruitblik 2016" geeft DNB een overzicht van de prioriteiten van DNB in het toezicht op financiële instellingen. Dit betreft het toezicht op de korte en de middellange termijn tot 2018. DNB wil het toezicht versterken met de volgende drie speerpunten:

- Herstel van vertrouwen;
- Consolidatie in een krimpende markt;
- Bufferherstel en verbetering professionaliteit in het risicobeheer.

DNB wil verder de professionaliteit van pensioenfondsen vergroten. DNB vraagt van besturen een evenwichtige en onderbouwde besluitvorming bij de financiële opzet en overgang naar een ander pensioencontract. Een goede, evenwichtige communicatie naar belanghebbenden is belangrijk. Opvolging van aanbevelingen naar aanleiding van eerdere (on-site) onderzoeken wordt steekproefsgewijs gecontroleerd. Thema's hierbij zijn onder andere datakwaliteit en integriteit. Bij grote pensioenfondsen vindt toezicht plaats op de kwaliteit van de (strategische en dagelijkse) besluitvorming en visievorming.

Mutatieoverzicht deelnemers

Per ultimo 2016 bedroeg het aantal deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden 504 (zie tabel 1)

Tabel 1 – Bestand Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (aantallen)

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2016	TOTAAL 2015
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Stand per 1 januari	0	447	50	9	4	1	511	511
Mutaties bij	0	0	2	1	0	0	3	3
Mutaties af	0	8	2	0	0	0	10	3
Stand per 31 december	0	439	50	10	4	1	504	511

Tabel 2 – Verdeling rechthebbenden naar geslacht

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2016	TOTAAL 2015
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Mannen	0	353	46	0	4	0	403	410
Vrouwen	0	86	4	10	0	1	101	101
Stand per 31 december	0	439	50	10	4	1	504	511

Tabel 3 – Verdeling rechthebbende naar reglement

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2016	TOTAAL 2015
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Flex+ AT&T Pensioenreglement	0	392	17	4	3	1	417	423
Het Pensioenreglement (oud)	0	47	33	6	1	0	87	88
Stand per 31 december	0	439	50	10	4	1	504	511

7. Beleggingsparagraaf

Algemeen

Door het fonds is in een apart document een beleggingsstrategie opgesteld waarvan hieronder de hoofdlijnen uiteengezet worden.

Het fonds hanteert een aantal beleggingsbeginselen voor het uitvoeren van haar beleid. Zo belegt het fonds voor de lange termijn, mede gezien de lange termijn verplichtingen van tientallen jaren. Een lange termijn beleggingsstrategie geeft ruimte om in principe risicovoller¹ te beleggen. Een overweging in zakelijke waarden zal hierbij op de lange duur een mogelijk hoger rendement opleveren tegen een aanvaardbaar risico². De hoogte van de dekkingsgraad zal mede van invloed zijn op het te voeren beleggingsbeleid. Door diversificatie wordt verder gestreefd naar een optimale risico - rendement verhouding. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen een strategische en tactische visie.

Het fonds belegt via de investmentmanager BNP in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Het fonds zal vooralsnog niet specifiek kiezen voor fondsen met als leidend beleggingsprincipe “maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG – Environmental, Social and Corporate Governance, art. 135 lid 4 PW)” omdat:

- i. Het fonds primair een fiduciaire verantwoordelijkheid heeft naar de deelnemers toe.
- ii. Het fonds momenteel niet die specifieke expertise heeft om verantwoord een selectie te kunnen maken uit fondsen die uitsluitend volgens ESG principes beleggen
- iii. Het fonds zich vanzelfsprekend zal houden aan wettelijke bepalingen, zoals uitsluiting van beleggingen in clusterimmunitie.

Om sneller te kunnen reageren op marktontwikkelingen wordt de vermogensbeheerder actief aangestuurd om meer rendement bij minder risico te kunnen ontwikkelen en om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Per kwartaal wordt door de beleggingscommissie een risicoanalyse gedaan welke met de vermogensbeheerder besproken wordt en aan het pensioenfondsbestuur voorgelegd wordt. Hoge risico's dienen vermeden te worden en flexibiliteit en snelheid van handelen is tactisch gezien wenselijk. Dit kan eventueel leiden tot een – tijdelijke – aanpassing van het mandaat.

Kostenbeheersing is verder een integraal onderdeel van de beleggingsstrategie en een belangrijke overweging bij selectie van beleggingsfondsen.

Op basis van vastgestelde minimale en maximale waarden van de 10 jaars kapitaalmarktrente (vergelijk de DNB rentecurve) wordt in vaste stappen het renterisico afgedekt d.m.v. beleggingen in LDI-fondsen, waarbij echter opgemerkt dient te worden dat dit geen automatisme zal zijn. Zowel de beleggingscommissie als het bestuur zullen op basis van hun visie op renteontwikkelingen en algemene risicoperceptie hun standpunt in deze bepalen.

Beleggingsbeleid/risicobeleid

Op basis van de beleggingsbeginselen heeft het fonds strategische en tactische doelstellingen geformuleerd. De strategische doelstellingen zijn als volgt gedefinieerd:

- Het beleggingsbeleid is primair gericht om te kunnen voldoen aan de verplichtingen (minimum vereist vermogen wordt geschat op 105% dekkingsgraad)
- Volgens het beleggingsbeleid zal er naar gestreefd worden om op de lange termijn te kunnen voldoen aan haar verplichtingen plus volledige prijsindexatie (rendement gemiddeld minimaal gelijk aan marktrente plus inflatie)
- Het beleggingsbeleid zal er op gericht zijn om een reservetekort te voorkomen (schatting: 130% dekkingsgraad nodig gebaseerd op basis van een 50% zakelijk – 50% vastrentende beleggingsmix)
- Het marktrisico – de potentiële (negatieve) rendementen van de verschillende asset categorieën - moet gereduceerd worden door toepassing van een diversificatiestrategie. Het marktrisico van de totale portefeuille mag de 12% niet te boven gaan.
- Het renterisico wordt gereduceerd door volgens een vastgestelde tabel – vanwege praktische redenen wordt de 10-jaarsrente hierbij als uitgangspunt genomen – te beleggen in LDI Solution Duration Matching beleggingsfondsen.

De tactische doelstellingen zullen jaarlijks door het fonds worden bepaald, waarbij de dekkingsgraad, de economische ontwikkelingen en een inschatting van de risico's essentieel zijn. De beleggingscommissie zal analyses van de vermogensbeheerder sterk laten meewegen in haar advies aan het bestuur.

Voor 2016-2017 zijn de volgende zaken benoemd:

¹ Risico opgevat als historische gewogen gemiddelde volatiliteit, zoals berekend door BNP Paribas

² Risico van de totale portefeuille zal meestal ongeveer 10% bedragen, maar niet meer dan 12% zijn.

1. De renteontwikkeling (RTS) volgen opdat het SPAN-bestuur tijdig geïnformeerd en geadviseerd kan worden. Indien nodig zal het SPAN-bestuur aanpassingen laten doorvoeren in het mandaat t.a.v. beleggingen in LDI-fondsen.
2. Afhankelijk van de ontwikkeling van de dekkingsgraad en visie op toekomstige economische ontwikkelingen de tactische allocatie (laten) aanpassen ten behoeve van het realiseren van een zo hoog mogelijke dekkingsgraad onder voorbehoud van een gemiddeld portefeuille risico van 10%.¹
3. Monitoren van marktrisico's en deze maandelijks rapporteren aan het SPAN-bestuur in de vorm van het Dashboard.
4. Monitoren van peerfondsen qua rendement en risico en deze maandelijks rapporteren aan het SPAN-bestuur in de vorm van een overzicht.

Om de strategische doelstellingen te bereiken moet er voldoende vermogen zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Aangezien er geen premie-inkomsten meer zijn, maar ook geen te verwachten extra uitgaven – geen nieuwe toetreders; ontslag of arbeidsongeschiktheid zijn niet langer meer relevant - zijn de volgende instrumenten nog van toepassing.

Duration matching: Door de duration van de beleggingen te matchen met de duration van de verplichtingen kan het rente risico verlaagd worden. Het beleid van het fonds is om afhankelijk van de rentestand en de visie van de vermogensbeheerder, de adviseurs en het SPAN bestuur over de te verwachten ontwikkelingen, het risico van een mogelijke verlaging van de rente op te vangen door een deel van de vastrentende waarden te beleggen in LDI fondsen.

De buffervorming: Een 'voldoende' grote buffer maakt het mogelijk om eventuele fluctuaties in het vermogen op te vangen zonder direct in de gevarenzone te komen van onderdekking. Het hebben van voldoende buffers – hoge dekkingsgraad - is ook een vereiste om voldoende rendement op het vermogen te kunnen genereren. Ook is een voldoende buffer nodig om de pensioenaanspraken te kunnen indexeren. Bij een aanname van een vaste inflatie kan het beleid, bij voldoende buffers, aangepast worden om de risico's te minimaliseren door het renterisico tot zelfs 100% te gaan afdekken. Het bestuur zal dus continu een afweging maken tussen noodzaak tot rendement en risicoafdekking.

Het rendement op vermogen: De doelstelling is niet om een zo hoog mogelijk rendement te gaan behalen, maar om zo veel mogelijk zekerheid in te bouwen dat er aan de verplichtingen voldaan kan worden. Echter, gezien de huidige dekkingsgraad² is het nemen van beleggingsrisico noodzakelijk om onze doelstellingen te kunnen behalen.

Het rendement op het pensioenvermogen is een belangrijke financieringsfunctie. De aanname is dat hoe verder weg de beleggingshorizon, hoe risicovoller men kan beleggen, wat naar verwachting in een hoger rendement zal resulteren. Het streven is, wanneer de dekkingsgraad dit toestaat en wanneer onze visie is dat er een relatief gering marktrisico is, om meer in zakelijke dan in vastrentende waarden te beleggen.³ Een adequate diversificatie zal de volatiliteit in rendement en waardeontwikkelingen moeten dempen, echter in een sterk negatieve markt is de correlatie erg groot en zal dit onvoldoende werken. Een defensief beleggingsbeleid is dan noodzakelijk.

De indexatie: Onvoorwaardelijke indexatie is, vanwege de zeer grote buffers die daarvoor noodzakelijk zijn, niet te garanderen. SPAN heeft als ambitie 100% van het afgeleide CPI te indexeren, wat bij een CPI van 2% naar onze verwachting neerkomt op een indexatie van 1,7%.

Om een indicatie te verkrijgen op welke positie in de economische cyclus we op dit moment verkeren (en dus welk beleid zal moeten worden gevoerd) gebruikt de Beleggingscommissie de volgende instrumenten en indicatoren

- Beleggingscommissie Maandelijks Dashboard
- BNP Performance Analyse
- Jaarlijkse Evaluatie Vermogensbeheerder
- Duration matching

Vanwege risico reductie d.m.v. diversificatie belegt het fonds in verschillende assets en regio's. Omdat ontwikkelingen niet gelijktijdig en soms zelfs tegengesteld kunnen zijn draagt beleggen in verschillende regio's bij aan de diversificatie en geeft het de vermogensbeheerder de mogelijkheid om tactisch in te spelen op ontwikkelingen. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat door de globalisatie en de toenemende correlatie, voornamelijk gedurende een (mogelijke) crisis, dat dit diversificatie instrument minder waardevol is gebleken.

Verder heeft de vermogensbeheerder de mogelijkheid om actief of passief te beleggen.

Wijzigingen van posities in beleggingsfondsen gaat echter gepaard met relatief hoge kosten. Om de kosten van

¹ Strategisch staan we 12% toe, maar voor 2016-2017 schatten we de marktrisico's wat hoger in en lijkt het ons opportuun om de risico's te limiteren.

² Eind 2016 106,0%

³ Bij voldoende buffers en hoge dekkingsgraad valt het afdekken van risico, mede vanwege de toename van het risico van een plotseling sterk dalende markt, te overwegen. Een dergelijke risicopremie is zeker verdedigbaar.

het tactisch beleid niet te hoog op te laten lopen heeft de vermogensbeheerder voorgesteld tactische asset allocatie te managen met behulp van beleggingen in futures¹ op een aantal indexen². Dit is onderdeel van het mandaat.

Renteafdekking is in principe een instrument bedoeld om risico te verminderen. Op de lange termijn zou dit een zogenaamde 'zero sum game' – rente komt uiteindelijk weer terug op de uitgangspositie - kunnen blijken te zijn, maar tegelijkertijd is het mogelijk om tactische posities in te nemen. Wanneer de rente relatief laag staat is de aanname dat het risico op verdere daling is afgenomen en het vanuit tactisch oogpunt wenselijk is om het renterisico minder af te gaan dekken. Tegelijkertijd is er het besef dat, vooral op de korte termijn, de renteontwikkeling niet te voorspellen is en dat de stand van de dekkingsgraad medebepalend zal zijn voor het beleid in deze.

Tijdens iedere bestuursvergadering vindt er een discussie plaats t.a.v. het renteafdeckingsbeleid, waarbij niet strikt gekeken wordt naar de op het moment geldende actuele marktrente, maar ook de dekkingsgraad en de marktontwikkelingen. Met betrekking tot de laatste worden economische groeiverwachtingen, de economische outlook van de vermogensbeheerder, de verwachtingen ten aanzien van de rente ontwikkelingen en de risicoperceptie meegewogen.

Strategisch wordt een beleid met een beleggingshorizon van minimaal 15 jaar gehanteerd. Tactisch is het noodzakelijk om rekening te houden met de 'normale' economische cyclus met een duur van ongeveer 4 a 5 jaar. Om rekening te houden met situaties welke als bijzonder risicovol gezien kunnen worden, kan het een noodzaak zijn om voor de korte termijn af te wijken van het met de vermogensbeheerder afgesproken mandaat.

Afhankelijk van de visie op de economische ontwikkelingen zal een meer of minder positief scenario gehanteerd worden, waarbij naargelang het mandaat mogelijk aangepast wordt.

Assetmix

Er zijn twee beleggingsportefeuilles met ieder een eigen mandaat:

- Een rendementsportefeuille.
- Een duration-matching portefeuille; hierin is vanaf januari 2008 ongeveer 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

De huidige strategische mix voor de rendementsportefeuille is 49% zakelijke waarden en 51% vastrentende waarden.

¹ Bandbreedtes per beleggingscategorie mogen niet overschreden worden als gevolg van het gebruik van futures. De vermogensbeheerder zal maandelijks rapporteren op de ingenomen posities.

² EU Government bonds; EU en US Large Caps; Japan Equities; EM Global Index.

De beleggingsportefeuille volgens het mandaat en de mate waarin hier afgeweken mag worden ziet er als volgt uit:

Retrun Portfolio	Strategic	Structure	Limits		Benchmark
	Asset mix (%)		Minimum	Maximum	
Total Fxed Income	54.00%		44.00%	64.00%	
Bond Euro Government		8.00%	0.00%	14.00%	Barclays Euro Aggregate Treasury AAA RI
Bond Euro Corporate		11.00%	0.00%	22.00%	Iboxx Euro Corporates
Inflation Linked Bonds Euro		3.00%	0.00%	6.00%	Barclays Euro Government Inflation Linked All Maturities (TR)
High Yield Euro		9.00%	0.00%	18.00%	Merril Lynch Euro High Yield BB-B Rated Constrained Index
Bond USD Government		2.00%	0.00%	6.00%	JPM GBI USA RI
Bond USD Corporate		7.00%	0.00%	14.00%	Barclays US Corporate Intermediate
Bond Emerging Markets		6.00%	0.00%	14.00%	JPM EMBI Global Diversified RI
Bond Emerging Markets Local		6.00%	0.00%	13.00%	JPM GBI EM Global Diversified TR USD
Cash		2.00%	-2.00%	6.00%	
Total Equities	41.00%		31.00%	51.00%	
Equity Europe Large Caps		4.00%	0.00%	8.00%	MSCI Europe (NR)
		4.00%	0.00%	8.00%	MSCI Europe ex Controversial Weapons (NTR)
Equity Europe Small Caps		3.00%	0.00%	6.00%	MSCI Europe Small Caps NR
Equity USA Large Caps		10.00%	5.00%	15.00%	MSCI North America ex-Controversial Weapons (NR)
Equity USA Small Caps		3.00%	0.00%	6.00%	Russell 2000 RI
Equity World low volatility		5.00%	0.00%	10.00%	MSCI World NR
Equity Pacific ex-Japan		2.00%	0.00%	6.00%	MSCI Pacific ex-Japan ex-Controversial Weapons (NR)
Equity Emerging Markets (EUR)		4.00%	0.00%	8.00%	MSCI Emerging Markets Index
Equity Emerging Markets (USD)		6.00%	0.00%	12.00%	MSCI Emerging Markets Index
Total Alternatives	5.00%		0.00%	10.00%	
Global Convertibles		5.00%	0.00%	10.00%	THOMSON REUTERS Convertible Global Focus (hedged in EUR) (RI)
Total		100.00%	100.00%		

Het doel van de Duration Matching Portefeuille is het samenstellen van een Duration Matching Portefeuille die het renterisico als gevolg van de bestaande mis match tussen de rentegevoeligheid van de Voorziening Pensioenverplichtingen en de rentegevoeligheid van de beleggingen reduceert. De duration-matching portefeuille is als volgt verdeeld en nauwelijks gewijzigd ten opzichte van 2015:

	Feitelijke allocatie	
	2016	2015
LDI 5 - 10 years	0,8%	0,9%
LDI 10 - 15 years	6,2%	6,6%
LDI 15 - 20 years	21,3%	21,8%
LDI 20 - 25 years	36,2%	36,1%
LDI 25 - 35 years	32,3%	31,6%
LDI 35 – 50 years	3,0%	2,8%

De mate van rente afdekking per 31 december 2016 (DNB UFR) was 24,5%.

8. Actuariële paragraaf

In de pensioenreglementen is beschreven dat ieder jaar per 1 januari alle pensioenaanspraken en –rechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden kunnen worden aangepast en tevens op welke wijze dit geschiedt.

Het bestuur heeft de ambitie om deze pensioenaanspraken en - rechten jaarlijks te indexeren met de stijging van het prijsindexcijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), over de periode van 12 maanden gerekend over september tot en met september direct voorafgaande aan de verhogingsdatum.

De indexatie (voor zover nog niet toegekend) is voorwaardelijk en wordt gefinancierd uit de overrendementen. Er wordt geen bestemmingsreserve voor indexatie gevormd. Het bestuur volgt daarbij het beleid dat op basis van de beschikbare reserves een beslissing zal worden genomen of er al dan niet volledig geïndexeerd gaat worden.

Premiebijdragen

Met ingang van 1 januari 2014 bouwen de medewerkers van AT&T geen pensioen meer op volgens het AT&T Pensioenreglement en dus ook niet meer bij het pensioenfonds. Op grond van de Pensioen wet zijn de kosten die behoren tot de kostendekkende premie alleen die kosten die behoren bij een aangroei en zijn voor het fonds dus gelijk aan nul.

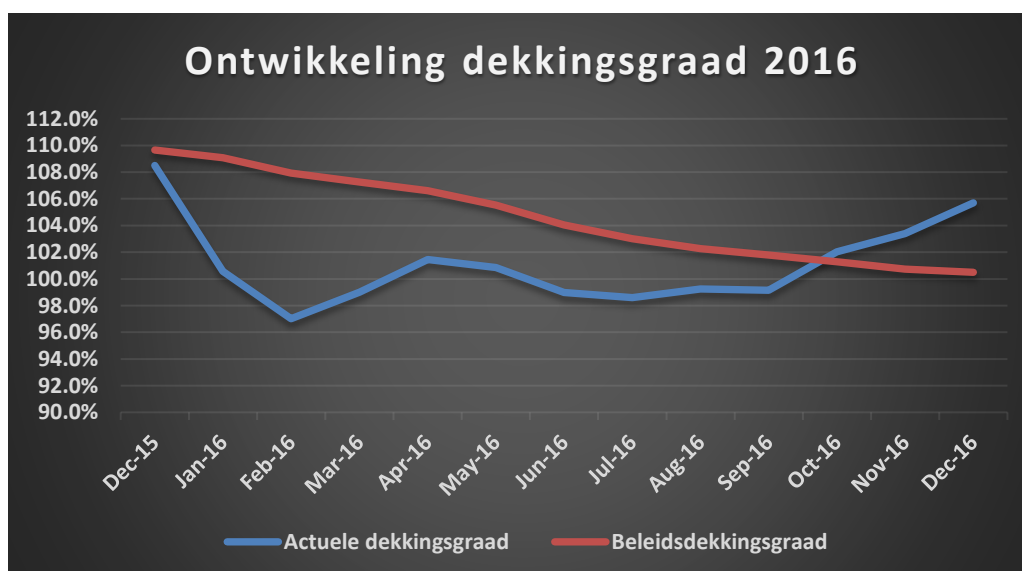
Vergoeding Uitvoeringskosten

In de uitvoeringsovereenkomst is een vergoeding van de uitvoeringskosten, met een opslag van 30%, vastgelegd. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is hierin ook vastgesteld, conform de Nederlandse wetgeving. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

	2016	2015
	€	€
Ontvangen premie voor kosten	475	494

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad is in boekjaar 2016 gedaald van 108,2% per eind 2015 naar 105,7% per eind 2016. De beleidsdekkingsgraad, het twaalfmaandsgemiddelde van de actuele dekkingsgraad, is in boekjaar 2016 gedaald van 109,9% per eind 2015 naar 100,5% per eind 2016. In de volgende grafiek wordt de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad over de afgelopen 12 maanden weergegeven.

Solvabiliteit

Wettelijk is het 'vereist eigen vermogen' zodanig vastgesteld dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen één jaar over minder middelen beschikt dan nodig om te kunnen voldoen aan de onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Met andere woorden, de kans dat het pensioenfonds zich één jaar later in een situatie van onderdekking bevindt, is kleiner dan of gelijk aan 2,5%.

Het vereist eigen vermogen voor het totale pensioenfonds heeft betrekking op de technische voorziening voor risico fonds en de technische voorziening voor risico deelnemers. In onderstaande tabel worden de solvabiliteitsvereisten van het fonds per 31 december 2016 weergegeven.

Solvabiliteit voor het totale pensioenfonds

	Als % van de TV
Minimaal vereist eigen vermogen	3,9%
Vereist eigen vermogen (werkelijke beleggingsmix)	22,8%
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	23,4%

Voor de toetsing van de financiële positie wordt het vereist eigen vermogen ultimo 2016 vastgesteld op basis van de strategische beleggingsmix. De benodigde dekkingsgraad bedraagt derhalve 123,4%. Omdat de actuele dekkingsgraad van SPAN per eind 2016 105,7% bedraagt en daarmee lager is dan de vereiste dekkingsgraad, is de financiële positie van het fonds niet voldoende.

Resultaat in boekjaar 2016

In het boekjaar 2016 is een negatief resultaat behaald van 2.787. Dit resultaat is ontstaan door enerzijds de ontwikkeling van de technische voorziening en anderzijds de ontwikkeling van het vermogen. In onderstaande tabel wordt een uitsplitsing van het resultaat naar de diverse bronnen gemaakt.

Resultaat naar bron

Resultatenbron	2016	2015	2014
Beleggingen/marktrente	-/- 1.479	-/- 4.848	-/- 5.524
Premie	0	0	74
Waardeoverdrachten	-/- 2	-/- 1	0
Kosten	106	124	190
Uitkeringen en afkopen	-/- 2	-/- 3	-/- 3
Voorwaardelijke toeslagverlening	0	0	-/- 1.844
Kanssystemen	2	-/- 144	-/- 5
Wijziging (actuariële) grondslagen	-/- 1.495	22	-/- 868
Andere oorzaken	83	-/- 160	-/- 125
Resultaat	-/- 2.787	-/- 5.010	-/- 8.105

Nadere toelichting van het resultaat

- Het beleggingsresultaat wordt bepaald door het behaalde beleggingsrendement te vergelijken met de toevoeging voor interest aan de technische voorziening. Daarnaast wordt eveneens de wijziging van de technische voorziening als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur betrokken in het resultaat. Het saldo op de post beleggingen/marktrente is negatief.
 - Over het boekjaar 2016 is een positief beleggingsrendement van 12.377 behaald.
 - Daartegenover staat dat voor de technische voorziening een rendement van -/- 0,060% benodigd was ad -/- 80. Dit betreft derhalve een winst ter hoogte van 80.
 - Daarnaast bedragen de vermogensbeheerkosten 214 in 2016.
 - De technische voorziening voor risico fonds is met 13.430 toegenomen als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur.
 - Tenslotte is de technische voorziening voor risico deelnemer gestegen met 292 als gevolg van behaalde rendementen.
- Tezamen levert dit een negatief resultaat op de bron beleggingen/marktrente. In de pensioenregelingen van het fonds vindt sinds 2014 geen pensioenopbouw meer plaats. Het resultaat op premie is derhalve nul voor boekjaar 2016.
- Over het boekjaar 2016 is een positief resultaat geboekt op de post kosten. De ontvangen bijdragen voor kosten, inclusief de opslag van 30%, in combinatie met de vrijval van kosten uit de technische voorziening zijn hoger dan de daadwerkelijk gemaakte kosten.
- Het resultaat op uitkeringen en afkopen is in boekjaar 2016 licht negatief. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat de werkelijke uitkeringen en afkopen lager zijn dan de vrijval uit de technische voorziening.
- Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2016 geen toeslagen te verlenen. Het resultaat op voorwaardelijke toeslagverlening is derhalve gelijk aan nul.
- Het resultaat op kanssystemen bestaat alleen uit het resultaat op overlevingskansen. Er is sprake van een kleine winst op overlevingskansen.
- De wijziging van de actuariële grondslagen leidt in 2016 tot een negatief resultaat. Dit wordt veroorzaakt doordat wordt uitgegaan van nieuwe (sterfte)grondslagen voor de bepaling van de technische voorziening.
- Het resultaat op andere oorzaken wordt voornamelijk veroorzaakt door het resultaat op correcties en flexibilisering.

9. Rapportage over Pension Fund Governance

Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen

Het fonds heeft gekozen voor een paritair bestuur waarin twee zetels worden bezet door vertegenwoordigers van de werkgever, een zetel door een vertegenwoordiger van de (gewezen) deelnemers en een zetel door een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden.

Het pensioenfonds heeft op de volgende wijze invulling gegeven aan medezeggenschap binnen het pensioenfonds:

- Instelling verantwoordingsorgaan
- Instelling intern toezicht
- Aanstelling compliance officer
- Beleggingscommissie

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is samengesteld uit vertegenwoordigers van de (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en de werkgever. Het verantwoordingsorgaan vergadert maandelijks samen met het bestuur. Bij belangrijke wijzigingen, zoals omschreven in de ABTN en het reglement van het verantwoordingsorgaan, vraagt het bestuur advies aan het verantwoordingsorgaan.

Op 31-12-2016 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie
J. Alonso Mosquera	Voorzitter benoemd namens de (gewezen) deelnemers
M. Kemper	Secretaris benoemd namens de (gewezen) deelnemers
H. Lammers	Benoemd namens de (gewezen) deelnemers
F. Vennik	Benoemd namens de gepensioneerden
E. Lohr	Benoemd namens de werkgever

De frequentie van het overleg met het bestuur, de beleidsaangelegenheden en de verantwoordingsstructuur van dit orgaan zijn bij de omvorming vastgesteld.

Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit tot:

- Het nemen van maatregelen van algemene strekking;
- Wijziging van de statuten en reglementen van het pensioenfonds;
- Vaststelling van het jaarverslag, de jaarrekening, de actuariële en bedrijfstechnische nota;
- Vaststelling herstelplan;
- Vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten indien daaraan toepassing wordt gegeven;
- Het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid/indexatiebeleid;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- Liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- Het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm;
- Samenvoeging van het pensioenfonds met een ander pensioenfonds;
- Het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- Het terugstorten van premie of geven van premiekorting;
- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening, en daar een oordeel over gegeven.

Intern toezicht

Het intern toezicht is georganiseerd door middel van een visitatiecommissie. Deze commissie zal ieder jaar (vanaf het verslagjaar 2014) tenminste de volgende taken uitvoeren; het beoordelen van beleids- en bestuur procedures, bestuursprocessen en de checks en balances binnen het fonds; het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd; het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

Compliance officer

Het bestuur van het pensioenfonds heeft mr. S. Soussi, medewerker van AT&T, benoemd als compliance officer. De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- Het toezien op de totstandkoming van een adequate inrichting van de compliance functie zoals het opzetten van een Compliance Program, inclusief een Compliance Charter,
- Zorgdragen voor de implementatie en naleving van de SPAN Compliance richtlijnen met als doel het vormen van een oordeel en het treffen van adequate maatregelen,
- Ondersteunen van de correcte en tijdige afhandeling van klachten op het gebied van compliance,
- Minimaal jaarlijks, of vaker indien zich incidenten voordoen, vastleggen van de bevindingen in een Compliance Officer Report.

De compliance officer heeft geen zaken kunnen constateren die buiten de gedragscode of de wettelijke regelingen vielen.

Beleggingscommissie

De verantwoordelijkheid van de beleggingscommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen. De beleggingscommissie bestaat eind 2016 uit de volgende personen:

R. de Heij, M. Spoelstra, V. Duijn en H.J. Schuwer.

De beleggingscommissie heeft de volgende taken:

- het opstellen van het beleggingsplan;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerders;
- het monitoren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark. De strategische benchmark vertaalt de beleidsuitgangspunten naar concrete beleggingsdoelstellingen en vergelijkingsmaatstaven voor het rendement.

Code Pensioenfondsen

Door aanpassing van de Pensioenwet aan de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen is de Code Pensioenfondsen verankerd in het wettelijke kader. De Code richt zich op de drie functies van "goed pensioenfondsenbestuur": besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Daartoe zijn 83 normen vastgesteld.

Missie, visie en strategie

Doelstellingen

Het algemene uitgangspunt van het te voeren beleid is om de pensioentoezeggingen na te komen.

De pensioentoezegging is een hybride overeenkomst, een combinatie van een uitkeringsovereenkomst en een premieovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Het beleid is zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden deze toezegging kan worden nagekomen.

Voor de uitkeringsovereenkomst hebben we de ambitie inkomens gerelateerd en waardevast pensioen voor onze deelnemers te verzorgen. De ingelegde gelden worden beheerd met een op een hoog en stabiel rendement gericht transparant beleggingsbeleid.

Wij beleggen weloverwogen en beheersen de beleggingsrisico's onder andere door spreiding van de beleggingen.

Deskundigheid

Wij voeren de aan ons toevertrouwde taken deskundig en professioneel uit op een adequate, correcte, weloverwogen en zorgzame wijze. Wij zijn aanspreekbaar op ons gedrag en onze besluiten. Bij inschakeling van externe partijen moeten ook die aan onze normen voldoen.

Transparantie

Wij communiceren helder en open over de regeling, de financiële positie van het fonds en de risico's die daaraan verbonden zijn voor de belanghebbenden bij het fonds. Wij willen ook helder en open verantwoording afleggen over de invulling van de aan ons opgedragen taak, het beleid dat wij voeren en de resultaten daarvan.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. De verantwoordelijkheid hiervoor is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt in ieder geval het volgende in:

- het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's;
- integriteit;
- de soliditeit van het pensioenfonds, waaronder wordt verstaan: het beheersen van financiële risico's en het beheersen van andere risico's die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten;
- het beheersen van de financiële positie op de lange termijn door periodiek een continuïteitsanalyse te maken.

Rapportage over de normen uit de Code Pensioenfondsen

In de onderstaande tabel is aangegeven welke normen niet (volledig) worden toegepast.

Nummer	Norm	Toelichting
26	Meting effectiviteit communicatiemiddelen	Deelnemerspanel ingesteld 2017
51	Evaluatie met externe partij	Zal voorlopig niet plaatsvinden
65	Complementaire samenstelling organen	Zie diversiteit
66	Diversiteitsbeleid	Concrete stappen en driejaarlijkse evaluatie nog niet vastgelegd
67	Een vrouw in bestuur en VO	Zie diversiteit
68	Een lid onder de 40 in bestuur en VO	Zie diversiteit

Diversiteit

Samenstelling bestuur per 31-12-2016

Naam	Geslacht	Leeftijd
V. den Hertog	M	54
W. Loots	M	70
B. Bongenaar	M	48
T. Valkenburgh	M	72

Samenstelling verantwoordingsorgaan per 31-12-2016

Naam	Geslacht	Leeftijd
J. Alonso Mosquera	M	45
M. Kemper	M	55
H. Lammers	M	63
F. Vennik	M	69
E. Lohr	M	44

Het bestuur heeft besloten voorlopig geen bestuursevaluatie door een externe partij te laten verrichten, volgens norm 51 uit de Code Pensioenfondsen. Niet in de laatste plaats vanwege de additionele kosten die zo'n evaluatie met zich meebrengt, maar ook vanwege de verwachte geringe toegevoegde waarde die dit met zich mee zal brengen. De voorzitter van het fonds is tevens HR manager binnen de werkgever, en heeft beschikbare modellen van team evaluaties onderzocht en besproken met het bestuur. Deze onderbouwen de stelling van het bestuur. Tevens dient nog vermeld te worden dat het bestuur al eens een externe partij heeft betrokken bij een bestuursevaluatie.

Hiernaast voert het bestuur jaarlijks een zelfevaluatie uit welke onafhankelijk door ieder bestuurslid wordt ingevuld en gezamenlijk besproken. Uit de evaluatie van 2016 kwam onder andere naar voren dat met betrekking tot de bestuurscultuur de voorzitter leden meer kan uitnodigen voor een response. Met de commitment aan het bestuursdoel dat het vermogensbeheer meer in het teken van het pensioendoel dient te staan, en dat er betere vastlegging omtrent vervolg acties dient plaats te vinden. Continuïteit en evalueren van externen dienen vaker geagendeerd te worden. Bij besluitvorming gebruik gemaakt zou kunnen worden van het BOB model en als laatste de interactie met de werkgever te vergroten. In het algemeen zijn er veel positieve punten opgemerkt.

Bij de vervulling van vacatures zorgt het bestuur er zoveel mogelijk voor dat het betreffende orgaan complementair is samengesteld en een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden.

Daarbij is het streven dat het betreffende orgaan een goede mix is van mannen en vrouwen en jongeren en ouderen en daarin ook het bestand afspiegelt. De gemiddelde leeftijd van het bestand gewezen deelnemers en gepensioneerden per 1-1-2016 is 51,7. Circa 5% van het bestand is jonger dan 40 jaar. Het percentage vrouwen in het bestand per 1-1-2016 is 18%.

Onder andere vanwege de hierboven beschreven samenstelling van het bestand wordt op dit moment niet voldaan aan normen 67 en 68 van de Code. Het bestuur zal voor het vervullen van een vacature werven in categorieën die nog niet vertegenwoordigd zijn in het bestuur, en heeft hierin ook een actieve rol vervuld, door gericht binnen deze doelgroepen medewerkers te benaderen. Daarbij geldt wel dat geschiktheid voor de functie voorop staat naast het gegeven van de interesse in het vervullen van een bestuursfunctie. Ondanks dit actief benaderen is, ook gezien de samenstelling van de populatie, het voldoen aan de normen 67 en 68 vooralsnog niet haalbaar.

Verder geldt dat in beide organen een vertegenwoordiger van de gepensioneerden lid is. In het geval van SPAN worden deze vertegenwoordigers bij voorkeur geworven uit de kring die zij vertegenwoordigen. Dat

betekent voor één zetel al dat de betrokkene waarschijnlijk niet jonger dan 40 jaar is.

Verantwoord beleggen

De overwegingen over verantwoord beleggen zijn opgenomen in de beleggingsparagraaf.

Het bestuur,

Den Haag, 29 mei 2017

V. den Hertog, voorzitter

W. Loots, secretaris

B. Bongenaar, vice secretaris

T. Valkenburgh, vice voorzitter

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Namens het bestuur,

V. den Hertog

W. Loots

Verslag Visitatiecommissie

Samenvatting Bevindingen Visitatie 2016

1. Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (hierna: het Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven om in de eerste helft van 2017 een zogenaamde jaarlijkse visitatie uit te voeren. De onderhavige visitatie is de derde zogenaamde jaarlijkse visitatie in een driejaarscyclus van visitaties waarbij in 2013 een algehele standaard visitatie heeft plaatsgevonden. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de begin januari 2017 voor de visitatiecommissie beschikbare informatie met betrekking tot het boekjaar 2016.

De visitatiecommissie heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. De visitatiecommissie is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag. Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de visitatiecommissie (hierna: VC). Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel

De VC is van oordeel dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig en op een voldoende zorgvuldige manier tot stand is gekomen en uitgevoerd. Daarbij is sprake van een bestendige gedragslijn. De VC heeft geen majeure constatering met betrekking tot de algemene gang van zaken in het Fonds en de risicobeheersing.

a. Follow up vorige visitatie

Het bestuur heeft op een zorgvuldige en gestructureerde wijze de aanbevelingen bij de vorige visitatie opgevolgd respectievelijk acties uitgezet voor de implementatie daarvan. De aanbevelingen van de VC en de reactie hierop van het bestuur zijn besproken met het VO. De VC is van mening dat het bestuur de aanbevelingen van de VC zorgvuldig heeft afgewogen, respectievelijk acties heeft geïnitieerd ter opvolging.

b. Algemene gang van zaken

Ontwikkelingen in wet- en regelgeving komen tijdig op de agenda van het bestuur. De besluitvorming vindt plaats op basis van een zorgvuldige voorbereiding en analyse, waarbij de bestuursadviseur een centrale en monitorende rol vervult. Vanuit het gesloten karakter van het Fonds en de daaruit voortvloeiende kwetsbaarheden voor het Fonds geeft het bestuur doorlopend aandacht aan de ontwikkelingen in de financiële positie van het Fonds. In 2016 daalde de beleidsdekkinggraad onder het Minimum Vereist Eigen Vermogen. Een herstelplan is van toepassing.

Het bestuur geeft periodiek aandacht aan de kwetsbaarheden van het Fonds en is alert op mogelijke nieuwe ontwikkelingen op het gebied van alternatieve uitvoeringsvormingen. In 2016 is daar nog een sterkte/zwakteanalyse voor uitgevoerd. Een evenwichtige belangenafweging staat daarbij centraal. Naar de mening van het bestuur kunnen met het huidige Fonds de belangen van alle partijen nog steeds het beste worden behartigd. Er bestaat geen acuut continuïteitsprobleem.

Het Fonds heeft in 2015 de vaststelling van de risicohouding op adequate wijze uitgevoerd en vastgelegd. Het beleggingsbeleid is daarop afgestemd. De opdracht aanvaarding is ook schriftelijk vastgelegd. De resultaten van de haalbaarheidstoets in 2016 gaven geen aanleiding tot hernieuwd overleg met de sociale partners. Het herstelplan lijkt nog haalbaar binnen de gestelde wettelijke termijn. De rapportages van de externe accountant en certificerend actuaire geven de VC geen aanleiding tot vragen.

Samenvattend is de VC van mening dat het Fonds voldoet aan de gestelde normen met betrekking tot de algemene gang van zaken.

c. Governance

De VC heeft geconstateerd dat in algemene zin binnen het Fonds waarborgen aanwezig zijn voor een goed pensioenfondsbestuur. Daarbij zijn geen belangrijke zaken aangetroffen die een beheerste en integere bedrijfsvoering in de weg staan. Bij belangrijke besluiten geeft het bestuur blijk van een evenwichtige belangenbehartiging.

Er is sprake van een open relatie tussen het bestuur en het VO. De informatieverstrekking door het bestuur is toereikend. Periodiek vindt ook afstemming plaats over het gevoerde en te voeren beleid. Het VO geeft blijk van een positief-kritische houding. De VC doet nog wel de aanbeveling bij de besluitvorming vooraf te toetsen of het VO adviesplichtig is.

Hoewel het Fonds aandacht geeft aan de wijze van uitbesteding en de daarbij behorende wettelijke verplichtingen doet de VC de aanbeveling het uitbestedingsbeleid te formaliseren en daarbij een eisenpakket vast te stellen waaraan de uitbestedingsrelaties moeten voldoen.

Het Fonds evalueert ook periodiek de externe dienstverleners. De functies van certificerend en adviserend actuaire zijn bij verschillende organisaties belegd.

d. Geschiktheid

Het Fonds beschikt over een actueel geschiktheidsplan en deskundigheidsmatrix waarbij de bestaande deskundigheden van de leden van het bestuur worden afgezet tegen het vereiste niveau. Er is sprake van een gericht opleidingsbeleid waarbij aandacht wordt gegeven aan specifieke functies. De leden van het VO worden bij het opleidingsbeleid betrokken. De leden van het bestuur hebben voldoende tijd beschikbaar voor de uitoefening van hun taken. Er is sprake van een periodieke zelfevaluatie. Het bestuur geeft aandacht aan diversiteit bij de invulling van vacatures binnen de fondsorganen.

De VC is van mening dat het bestuur voldoende aandacht geeft aan geschiktheid, betrouwbaarheid en diversiteit.

e. Beleggingen

In algemene zin heeft het Fonds het beleggingsbeleid, alsmede de uitvoering en uitbesteding ervan adequaat vormgegeven. Het Fonds hanteert daarbij een actieve vorm van beleggen. Het bestuur is voornemens om een algemene review uit te voeren waarbij onder meer risico, rendement, actief versus passief beleggen, vermogensbeheerder en kosten de revue zullen passeren. Doelstelling daarbij tot een betere rendement/risicomix te komen rekening houdend met een meer conservatief risicobeleid. Dit lijkt de VC in het licht van de financiële positie van het Fonds een goede aanpak.

Het Fonds geeft aandacht aan het betrekken van maatschappelijk verantwoord beleggen in het beleggingsbeleid. Het bestuur zal actie ondernemen voor het op dit vlak verbeteren van de rapportages door de vermogensbeheerder en de creatie van draagvlak binnen de deelnemers.

In het kader van de uitgesteding doet de VC nog de aanbevelingen tot een periodieke beoordeling te komen van de custodian en het betrekken van eigen fondsnormen bij de beoordeling van de door de externe dienstverleners geleverde ISAE- en SOC-rapportages.

De uitvoering van het beleggingsproces en de uitkomsten hiervan zijn onderdeel van een periodiek monitoring en bespreking in het bestuur. In dit kader doet de VC nog de aanbevelingen om bij de vaststelling van het beleggingsbeleid bandbreedtes vast te stellen voor toegestane afwijkingen ten opzichte van de benchmarks, het valutabeleid te heroverwegen en de kredietrisico's te evalueren.

f. Risico's

Het Fonds hanteert een actief risicomanagementbeleid voor de financiële en niet-financiële risico's als onderdeel van de bestuurscyclus. Daarmee wordt voldaan aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. De VC doet wel de aanbeveling om tot een meer gestructureerde opzet van de risicomatrix te komen waarbij de verschillende stadia van risicobeheersing beter tot zijn recht zullen komen. Met betrekking tot de risico's van uitbesteding heeft de VC eerder een aanbeveling gedaan. In het kader van de risicobeheersing heeft het Fonds de integriteitsrisico's waaronder het risico van belangenverstremgeling toereikend geanalyseerd. Daarbij is sprake van een jaarlijkse update. De verdere verbetering van de beheersing van de ICT-risico's heeft de aandacht van het bestuur waarbij ook de Wet bescherming Persoonsgegevens zal worden betrokken.

g. Communicatie

Het Fonds heeft het communicatiebeleid adequaat opgezet. Een actueel communicatieplan vormt daarvoor de basis. Het Fonds beschikt ook over een eigen toegankelijke website. Er is sprake van een deelnemerspanel ter beoordeling van de effectiviteit van de communicatie. De VC doet daarbij nog de aanbeveling de resultaten van de beoordeling meer gestructureerd vast te leggen. Der individueel te verstrekken informatie wordt tijdig verstrekt. Het Fonds zal Pensioen1-2-3 medio 2017 implementeren. De VC doet de aanbeveling om in de informatie aan de deelnemers met DC-rechten ook informatie op te nemen bij een meer pessimistisch en optimistisch scenario.

De VC is van mening dat het Fonds voldoet aan de eisen met betrekking tot de communicatie.

19 april 2017
De visitatiecommissie

John Ruben (voorzitter)
Frank Rijkse
Jan Peter Vrieleman

Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie

Jaarlijks vindt er een visitatie plaats van het fonds, waarbij een externe onafhankelijke partij tot een oordeel en met bevindingen komt ten aanzien van het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds.

Naar het oordeel van de door VCHolland uitgevoerde visitatie van het fonds zijn er geen majeure constatering met betrekking tot de algemene gang van zaken in het Fonds en de risicobeheersing. Het bestuur is verheugd dat deze constatering zijn is, ook in haar streven om alle terugkoppelingen ter harte te nemen in het besturen van het Fonds.

Zoals door de commissie aangegeven komen zij met een aantal bevindingen en aanbevelingen, net zoals zij dit het vorige jaar gedaan hebben. Aan de vorig jaar gegeven aanbevelingen heeft het bestuur opvolging gegeven, en daar waar er van afgeweken wordt is in het jaarverslag beschreven.

Het bestuur is zich bewust van de kwetsbaarheden van het Fonds, en met name tot betrekking van de continuïteit. De hiermee samenhangend aspecten staan op de agenda van het bestuur waarbij tot heden alle mogelijkheden nog open staan. Voorlopig zal het Fonds doorgaan op de ingeslagen weg waarbij tevens herstel volgens de gestelde termijnen nog steeds haalbaar is.

Het bestuur en het VO zijn in overleg getreden met betrekking tot de frequentie van vergaderingen, en zijn gezamenlijk tot een besluit gekomen om deze op kwartaal basis i.p.v. maandbasis te laten plaatsvinden. Het bestuur neemt hierbij de aanbeveling ter harte om ten aanzien van de besluitvorming nog beter te monitoren om het VO hierin te betrekken. Tevens zal het bestuur een gaan werken aan een uitbestedingsbeleid.

Zoals door de visitatie commissie aangegeven wordt door het bestuur aandacht gegeven aan de geschiktheid, en daarmee verbonden de opleidingen en trainingen van zowel het bestuur als de aan haar verbonden commissies. Het bestuur heeft voor haarzelf een overzicht opgesteld met daarin een taakverdeling waarbij ieder bestuurslid een primaire of secundaire verantwoordelijkheid heeft. Ook betreft het bestuur haar commissies in het volgen van gewenste en noodzakelijke opleidingen.

Het bestuur is bezig met de uitvoering van een ALM studie, waarbij onder andere risico en risicohouding, rendement, actief versus passief beleggen, vermogensbeheerder en kosten geëvalueerd worden. Een betere rendement/risicomix met een mogelijk conservatiever risicobeleid vormen hierbij een hoofdbestanddeel. De aanbeveling van de commissie om bandbreedtes vast te stellen voor toegestane afwijkingen ten opzichte van de benchmarks, het valutabeleid te heroverwegen en de kredietrisico's te evalueren zal het bestuur gaan opnemen.

Risicomanagementbeleid voor de financiële en niet-financiële risico's zijn onderdeel van de bestuurscyclus, en wordt regelmatig geëvalueerd. De aankomende wijzigingen met betrekking tot de Wet bescherming Persoonsgegevens zal door het bestuur opgenomen worden, en waar nodig zal dit op onderdelen conform de vereisten opgenomen worden.

Onlangs heeft het Fonds een Deelnemerspanel opgericht, met als haar voornaamste taak de beoordeling van de effectiviteit van de communicatie. De eerste uitkomst van het overleg met het panel heeft al tot een aantal verbeteringen geleid in de communicatie, ook in het kader van Pensioen 1-2-3. Dit zal het Fonds verder gaan continueren waarbij ook die deelnemers met DC rechten meegenomen zullen worden.

Alle door de visitatie commissie gedane aanbevelingen, zullen door het bestuur worden opgenomen en opgevolgd, en als zodanig vastgelegd.

Het bestuur wil de visitatiecommissie danken voor de evaluatie die zij heeft gedaan en de open en prettige samenwerking in deze.

Het Bestuur

Verslag Verantwoordingsorgaan

Geachte SPAN deelnemer,

Het Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (VO) heeft het functioneren van het SPAN in 2016 evenals het jaarverslag over 2016 geëvalueerd en steunt het SPAN in het gevoerde beleid.

Inleiding

Zoals gewoonlijk rond deze tijd van het jaar presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) het Jaarverslag van het SPAN. Dit document is een weergave van de activiteiten, keuzes en resultaten van het Fonds over het afgelopen jaar. Het bevat een zeer grote hoeveelheid informatie die echter dit jaar, meer dan ooit, op een nog meer begrijpelijke manier is weergegeven. Daarom is het wederom meer dan de moeite waard om het document door te nemen. De wereld van pensioenen is constant in beweging en opgedane kennis uit het verleden is alleen maar een basis voor de eventuele toekomstige ontwikkelingen.

Algemeen

De tendens van 2016 is er een van consolidatie. Het fonds is financieel gezond al is er in het afgelopen jaar wel veel invloed ondervonden van de lage rentestand. Aangezien het fonds bestuur hier enigszins dekking voor had ingekocht, was het effect handelbaar.

Ook op administratief gebied heeft het fonds een hoop werk verricht. Wederom is de ABTN onder handen genomen en is er een nieuwe versie geaccordeerd door alle belanghebbende partijen. Daarnaast is een visitatiecommissie ingehuurd om het fonds gedegen door te lichten en zo eventuele aanbevelingen te kunnen doen over zaken waar nog verbetering in kan worden aangebracht.

Aangezien ons fonds een gesloten fonds is, heeft het VO samen met het fondsbestuur besloten om de overlegfrequentie te verlagen. Tot eind van 2016 heeft het bestuur maandelijks met het VO vergaderd om de lopende zaken te bespreken. Vanaf Januari 2017 is deze frequentie verlaagd naar driemaandelijks. Zowel het bestuur als het VO hebben het volste vertrouwen in een goede voortgang met deze frequentie.

De samenwerking tussen het Verantwoordings Orgaan (VO) en het AT&T NL Pensioenfonds is nog steeds heel erg goed. Het helpt dat de leden van de verschillende organen de continuïteit waarborgen door hun lidmaatschap voort te zetten. Aan de ene kant is het goed om deze continuïteit te bewaren aan de andere kant is het ook goed als er meer mensen uit de deelnemende populatie zich in de materie verdiepen zodat het klankbord groter wordt.

Binnen het fondsbestuur wordt ook constant aan vergroting van de kennis gewerkt zodat men ook daadwerkelijk klaar is voor eventuele veranderingen in de toekomst en het VO wil het bestuur hiervoor een compliment maken. Zelfs met de constante variabelen in de markt en door wetwijzigingen, kweert het bestuur zich altijd volledig van haar taak. Het VO heeft het volste vertrouwen dat deze situatie zich voortzet in de komende tijd en ziet de samenwerking met vertrouwen en enthousiasme tegemoet.

Financieel beleid

Naast de eerdere optimalisatie van rendement en risico middels diversificatie van de beleggingscategorieën en het gedeeltelijk afdekken van het renterisico, heeft een verdere kostenbesparing op het vermogensbeheer een positieve bijdrage geleverd aan het netto beleggingsresultaat van +8,09% over 2016 voor de rendements- en duration matching portefeuilles gezamenlijk.

Ondanks het positieve beleggingsresultaat is de dekkingsgraad over 2016 gedaald van 108,5% per 31-dec-2015 naar 105,8% per ultimo 2016. Daarmee bevindt het SPAN zich nog steeds in een reservetekort, aangezien de vereiste dekkingsgraad ultimo 2016 op 123% lag. Met de in werking treding van het aangepaste financiële toetsingskader per 1 januari 2015 is de beleidsdekkingsgraad (gemiddelde dekkingsgraad van de laatste 12 maanden) 100,5% en ook in dat kader bezien is er dus sprake van een reservetekort. In 2016 is het herstelplan aangepast op basis van nieuwe wetgeving en door de toezichthouder (DNB) goedgekeurd. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten van de deelnemers.

De langdurig lage rentestand is de belangrijkste oorzaak van de voortdurend hoge vereiste dekkingsgraad. Dat is mede het gevolg van het monetaire beleid van de ECB van “quantitatieve verruiming” waarbij de rentestand kunstmatig laag wordt gehouden. Deze externe factoren spelen alle pensioenfondsen parten en het SPAN bestuur kan slechts beperkt invloed uitoefenen op de negatieve invloed hiervan op de vereiste dekkingsgraad.

Dit alles in ogenschouw nemend steunt het VO het SPAN bestuur in het financiële beleid over 2016 en beschouwt de genomen maatregelen (inclusief het hierna genoemde indexatie- en beleggingsbeleid) als zijnde consistent met herstelplan.

Indexatiebeleid

Het SPAN had ultimo 2016 een dekkingsgraad van 105,8% en een beleidsdekkingsgraad van 100,5%.

Daarmee is geen sprake van een dekkingstekort, maar wel van een reservetekort ten opzichte van de vereiste dekkinggraad van 123%.

Het VO steunt de beslissing van het bestuur om, gelet op de huidige financiële positie van het fonds en in overeenstemming met het indexatiebeleid, per 1 januari 2017 geen indexatie toe te kennen. Dit heeft geen negatieve invloed op de deelnemers aangezien de indexatie ambitie (gebaseerd op CBS afgeleide consumentenprijsindex) met -0,01% zelfs licht negatief was.

Beleggingsbeleid

Het VO steunt de door het bestuur gehanteerde beleggingsbeginselen voor het uitvoeren van haar beleid en daarmee het dynamische mandaat voor de vermogensbeheerder, welke wordt aangepast op basis van verschillende scenario's van dekkinggraad en trends in de financiële markten.

Het bestuur en de beleggingscommissie hebben een gedetailleerd inzicht in de TER (Total Expense Ratio) van de door de vermogensbeheerder aangeboden beleggingsfondsen, evenals overige vaste en variabele kosten die betrekking hebben op het vermogensbeheer en zijn gepubliceerd in het jaarverslag.

Het beheerd vermogen is gegroeid van €147 miljoen in 2015 naar €157 miljoen in 2016. De kosten voor vermogensbeheer zijn gedaald, van €1,1 miljoen in 2015 naar €0,9 miljoen in 2016. Bij een gemiddeld beheerd vermogen over 2016 van €151,1 miljoen bedragen de vermogensbeheerkosten 0,61% wat een significante reductie is ten opzichte van de 0,89% over 2015. Het bestuur heeft dit bereikt door het via de vermogensbeheerder bedingen van kortingen op de management fees van de actief beheerde beleggingsfondsen en het waar mogelijk beleggen in passief beheerde fondsen met lagere kosten. Het in 2016 behaalde netto rendement van +7,03% in de rendementsportefeuille is lager dan de markindices van +8,69%, daar waar het behaalde rendement in 2015 hoger was dan de index (+3,82% vs. +3,07%). Het VO deelt de mening van het bestuur dat actief vermogensbeheer op de langere termijn waarde toevoegt en steunt de beleggingsfilosofie.

Het bestuur geeft aan dat zij kijkt naar de prestaties van de beleggingsfondsen ten opzichte van de relevante benchmarks, alsmede de totale kosten; in geval van underperformance kan een ander beleggingsfonds worden geselecteerd of over worden gegaan op een passieve beleggingsstrategie waarbij de totale kosten significant lager liggen. Dit is in voorkomende gevallen ook daadwerkelijk gebeurd, hetgeen ook zichtbaar is de aanwezigheid van indextrackers binnen de huidige selectie van beleggingsfondsen voor zowel de zakelijke als de vastrentende waarden en de gerealiseerde kostenreductie.

Het bestuur heeft, naast de maandelijkse bestuursvergaderingen, regelmatig contact met de beleggingscommissie en laat de vermogensbeheerder op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie. Het VO vindt dit positief, zeker gezien de huidige volatiliteit van de financiële markten en de complexiteit van de desbetreffende financiële onderwerpen.

Uitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten (gedragen door de werkgever voor zowel "slapers" als gepensioneerden) zijn per deelnemer licht gestegen, van €804 in 2015 naar €815 in 2016. Deze stijging is besproken met het bestuur waarna het VO gedetailleerd inzicht heeft gekregen in de kostenstructuur van het SPAN. Het VO acht deze kosten redelijk gezien de relatief beperkte omvang van het pensioenfonds (504 deelnemers ultimo 2016).

Interne communicatie

Het SPAN heeft in 2016 haar communicatie plan gewijzigd conform bepalingen in de Wet pensioencommunicatie, de wijzigingen zijn op 1 juli 2016 van kracht geworden.

Bijvoorbeeld de startbrief is per deze datum komen te vervallen, maar er wordt meer informatie beschikbaar gesteld via de SPAN website.

Het bestuur heeft besloten om de website te vernieuwen, dit is in de loop van het jaar 2016 geëffectueerd.

In 2016 is tevens een deelnemerspanel in het leven geroepen ter beoordeling van de effectiviteit van de communicatie.

De communicatie van het bestuur naar de deelnemers en de gepensioneerden, alsmede naar de fondsgelateerde raden en commissies, is adequaat.

De communicatie naar de deelnemers en de gepensioneerden vindt plaats door middel van het versturen van, nieuwsbrieven en door informatie op de SPAN website te plaatsen. De volgende onderwerpen zijn onder meer inbegrepen in deze communicatie: de financiële positie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, indexatie ambitie en realisatie, het jaarverslag en de bemensing van het bestuur en overige organen. De UPO's worden verstuurd aan de deelnemers en de gepensioneerden, deze UPO's worden tevens op het pensioenregister beschikbaar gesteld.

Indien noodzakelijk vindt ook een voorlichtingssessie plaats, dit is echter in 2016 niet het geval geweest.

De communicatie naar de fondsgelateerde raden en commissies, zoals het VO en de beleggingscommissie, vindt plaats door middel van regulier overleg, en via het versturen van informatie zoals notulen en kwartaalverslagen per email.

Extern beleid

Het contract met Confident liep gedurende 2016 af. Op 15 januari 2016 is een tender voor de actuariële dienstverlening gestuurd naar 3 partijen. Gebaseerd op de reacties die zijn ontvangen op de tender en omdat het gezond is om na vele jaren van partij te wisselen, heeft het bestuur besloten Confident af te laten vallen en verder te gaan met Sprenkels & Verschuren en Triple A.

Omdat het bestuur de adviserende en certificerende taken wilde scheiden is besloten deze te verdelen over de twee overgebleven partijen.

Na gespreken met vertegenwoordigers van Sprenkels & Verschuren en Triple A is besloten Sprenkels & Verschuren voor advies en FAS (Financial Accounting Standards) in te schakelen en Triple A voor certificering.

In de loop van het jaar zijn de contracten met Sprenkels & Verschuren en Triple A getekend. Het contract met Confident is beëindigd.

Gedurende vrijwel heel 2016 is AON relatiebeheer en accountmanagement op een tijdelijke manier ingevuld. Per november is de nieuwe AON accountmanager aangesteld. Er is ook een senior relatiebeheerder aangesteld. Hiermee zijn de contacten met AON weer op orde.

Aan het einde van het jaar leek bij AON een cultuur te ontstaan waarbij kleine werkzaamheden apart in rekening worden gebracht. Het bestuur heeft bij AON bezwaar gemaakt tegen deze manier van werken. Deze discussie loopt door in 2017.

Bezetting VO

De samenstelling van het VO is in 2016 gelijk gebleven ten opzichte van het jaar 2015.

De heren Erik Lohr en Jose Alonso Mosquera waren in 2016 aftredend lid en herkiesbaar voor hun rol in het VO. Zij zijn tijdens de laatste bestuursvergadering herbenoemd in het VO.

Tot slot wil het VO het bestuur en de beleggingscommissie bedanken voor de inzet in 2016 en AT&T als werkgever voor de flexibiliteit ten aanzien van de mensen die bij het SPAN betrokken zijn.

Den Haag, 12 mei 2017

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan

Geacht Verantwoordingsorgaan,

Het afgelopen was een bestending van het gevoerde beleid. Het fonds blijft hierbij wel een sterke focus hebben op mogelijk verbeteringen. Zo is inderdaad de ABTN verder aangescherpt en is er opvolging gegeven aan de adviezen van de Visitatie commissie. Het bestuur weet zich hierbij gesteund door de goede samenwerking met het Verantwoordingsorgaan. Terecht merkt het Verantwoordingsorgaan op dat ondanks de continuïteit van de leden van de verschillende organen, en hun betrokkenheid, het goed zou zijn als meer mensen uit de deelnemende populatie zich nauwer zouden verbinden aan het fonds. Voor het relatieve kleine fonds zal dit een uitdaging blijven.

Het bestuur wil haar dank uitspreken voor de steun in haar gevoerde financiële beleid. De marktomgeving blijft van belangrijke invloed op de resultaten van de dekkingsgraad. Helaas zit het fonds per einde van het jaar nog steeds in een dekkings- en reservetekort, en heeft het fonds een aangepast herstelplan ingediend. Mede door het tekort heeft het bestuur de keuze moeten maken om helaas dit jaar geen indexatie toe te kennen.

Ten aanzien van het beleggingsbeleid is het fonds bezig met een ALM studie om hiermee nog beter geëquipeerd te zijn op mogelijke scenario's in de toekomst. Hiermee wordt het geheel aan factoren meegenomen om afwegingen te kunnen maken ten aanzien van het toekomstige beleid. Kosten en zoals door het Verantwoordingsorgaan gemeld, een actief en/of passief beleid zijn hierbij belangrijke aspecten. De beleggingscommissie wordt hierbij nauw betrokken naast externe partijen zoals vermogensbeheerder, bestuursbureau maar ook de adviserend actuaar. Het bestuur wil haar dank uitspreken in de steun die het Verantwoordingsorgaan hierin uitspreekt, ook ten aanzien van het niveau van de uitvoeringskosten.

Ook op communicatie gebied hebben er het afgelopen jaar een aantal verbeterlagen plaatsgevonden. Naast de vernieuwde website, het reguliere overleg met de betrokken organen is er een deelnemerspanel opgericht. Het fonds werkt verder aan de uitvoering van de Pensioen 1-2-3 communicatie en zal het komende jaar haar deelnemers nog meer gaan betrekken in haar risico houding.

Afgelopen jaar heeft het fonds in overleg met het Verantwoordingsorgaan een tender uitgeschreven voor de actuariële dienstverlening. Deze heeft geresulteerd in een samenwerking met twee nieuwe partijen, een voor de certificering en een ander voor de advisering. Ook hier wil het bestuur haar dank betonen aan het Verantwoordingsorgaan in de gemaakte keuzes.

Samen met het Verantwoordingsorgaan wil het bestuur de goede en nauwe samenwerking voorzetten, en wil hierbij de leden van het Verantwoordingsorgaan danken voor haar inzet, bijdragen en feedback. Vanwege de alsmaar toenemende complexiteit van pensioenen en vereisten die daaraan gesteld worden, in combinatie met de 'normale' werkzaamheden van de leden van het Verantwoordingsorgaan, is het prijzenswaardig om de inzet en toewijding van de leden te zien. Met vertrouwen ziet het bestuur de samenwerking voor het komende jaar dan ook tegemoet.

Het Bestuur.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2016

Na bestemming van het saldo
van baten en lasten

(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	2016		2015	
		€	€	€	€
Activa					
Beleggingen voor risico Pensioenfonds	4.				
Zakelijke waarden		57.658		52.255	
Vastrentende waarden		97.698		88.033	
Overige Beleggingen		1.863		6.708	
			157.219		146.996
Beleggingen voor risico deelnemers	5.				
Beleggingen		3.257		2.983	
			3.257		2.983
Vorderingen en overlopende activa	6.				
Overige vorderingen		3		6	
			3		6
Overige activa	7.				
Liquide middelen		90		459	
			90		459
Totale activa			160.569		150.444

		2016		(alle bedragen x €1.000) 2015	
	Ref.	€	€	€	€
Passiva					
Stichtingskapitaal en reserves					
Algemene Reserve	8.	8.613		11.400	
			8.613		11.400
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	9.				
			148.441		135.814
Technische voorzieningen risico deelnemers					
	10.		3.257		2.983
Overige schulden en overlopende passiva					
Overig	11.	258		247	
			258		247
Totale passiva					
			160.569		150.444

Staat van baten en lasten over 2016

		(alle bedragen x €1.000)			
		2016		2015	
	Ref.	€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen	14.	475		494	
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	15.	11.871		3.903	
Beleggingsresultaten risico deelnemers	16.	292		152	
			12.638		4.549
Lasten					
Pensioenuitkeringen	17.	2.104		2.120	
Pensioenuitvoeringskosten	18.	411		411	
Mutatie technische voorziening voor risico van het pensioenfonds	19.	12.627		6.880	
Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers	20.	274		152	
Saldo overdracht van rechten	21.	9		-4	
			15.425		9.559
Saldo van baten en lasten			-2.787		-5.010
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			-2.787		-5.010
Totaal saldo van baten en lasten			-2.787		-5.010

Resultaatbestemming: Het saldo wordt onttrokken aan de algemene reserves.

Kasstroomoverzicht over 2016

(alle bedragen x €1.000)

	2016		2015	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioen activiteiten				
Ontvangen premies	475		494	
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.106		-2.122	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-8		4	
Betaalde pensioen uitvoeringskosten	-392		-411	
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		-2.031		-2.035
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Verkopen en aflossingen van beleggingen	53.065		51.128	
Ontvangen directe beleggings opbrengsten	101		477	
Aankopen beleggingen	-52.684		-49.419	
Kosten vermogensbeheer	-219		-241	
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		263		1.945
Netto kasstroom		-1.768		-90
Mutatie Liquide middelen		-1.768		-90
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:				
Lopende bankrekening 31 december	89		459	
Beleggingsrekeningen 31 december	1.863		3.261	
31 december boekjaar totale liquide middelen		1.952		3.720
1 januari boekjaar totale liquide middelen		3.720		3.810
Mutatie liquide middelen		-1.768		-90

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemene toelichting

1.1. Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden in verband met ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten onderneming: AT&T Global Network Services Nederland B.V.

1.2. Toelichting op Kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

1.3. Verbonden Partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1. Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2. Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.3. Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. De effecten ten aanzien van de aanpassingen van sterftetafels, overlevingstafels en partnerfrequentie worden toegelicht onder 2.11 Technische Voorzieningen.

2.4. Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.5. Vreemde valuta

Functionele valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

2.6. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Zakelijke waarden

Aandelen en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Commodities

Commodities zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Derivaten

Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Vastgoedbeleggingen

Alle vastgoedbeleggingen zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Beleggingen worden gedaan in fondsen en niet (direct) in de premie bijdragende onderneming. Het kan zijn dat fondsen onderliggend in de premie bijdragende onderneming beleggen, maar dit zou dan een gevolg kunnen zijn van de beleggingstrategie van een individuele fondsmanager. Verder worden er geen beleggingen uitgeleend door het fonds.

2.7. Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

2.8. Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggings-transacties.

2.9. Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van

beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.

2.10. Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het eigen vermogen van het fonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen die in de balans zijn opgenomen.

2.11. Technische voorzieningen

Technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

De technische voorziening (TV) voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen op basis van de meest recente sterfteprognoses plus een correctie. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Het fonds maakt dus gebruik van alleen een nominale dekkingsgraad.

Bij de berekening van de TV is uitgegaan van de pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van *ex ante*-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de op te bouwen rechten waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

In november heeft het fonds een evaluatie doen laten plaatsvinden ten aanzien van de actuariële grondslagen. De voornaamste wijzigingen hebben betrekking op de ervaringssterfte, waarbij besloten is deze fonds specifiek inkomensafhankelijk te maken, de overlevingstafel aan te passen aan AG2016 en partnerfrequenties aan te passen op basis van CBS 2016. Deze zijn per 31 december 2016 doorgevoerd en hebben geleid tot een stijging van de technische voorzieningen van 1.0% punt.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2016. Voor mannen wordt uitgegaan van de mannentafel en voor vrouwen van de vrouwentafel. Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterfzetafels AG 2016, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2016
- De ervarings-sterfte zijn op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt op basis van de ervaringssterfte tabel van de actuaaris.
- De partnersfrequenties worden gebaseerd op CBS 2016 gegevens inclusief samenwonend
- Er wordt een opslag voor het wezenpensioen gehanteerd van 0,4% op het latente partnerpensioen van de niet-gepensioneerde deelnemers.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.286.000 (einde 2016)

2.12. Technische voorzieningen risico deelnemers

Dit betreft de voorziening uit hoofde van de beschikbare-premieregeling voor deelnemers. Het beleggingsrisico ligt bij de deelnemers. De voorziening voor rekening en risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen voor risico deelnemers.

2.13. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

2.14. Bepaling dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het

berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. (*art. 133b PW*). De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. (*art. 133a PW*)

3. Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waardingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

3.1 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuroopbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

3.3 Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

3.4 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.5 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

3.7 Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

3.8 Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen betrof de wijzigingen in de waarde van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

3.9 Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging dan wel onttrekking van de voorziening pensioenverplichtingen.

3.10 Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Zakelijke waarden	Vast rentende waarden	Overige beleggin- gen	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2016	52.255	88.033	6.708	146.996
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2016	0	0	3.261	3.261
Stand per 1 januari 2016 (exclusief standen beleggingsrekening)	52.255	88.033	3.447	143.735
Aankopen	3.695	40.891	6.575	51.161
Verkopen	-4.187	-37.967	-9.484	-51.638
Herwaardering- en verkoopresultaat	5.895	6.741	-538	12.098
Stand per 31 december 2016 (exclusief standen beleggingsrekening)	57.658	97.698	0	155.356
Stand beleggingsrekening per 31 december 2016	0	0	1.863	1.863
Stand per 31 december 2016	57.658	97.698	1.863	157.219
Stand per 1 januari 2015	55.018	83.590	6.412	145.020
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2015	0	0	3.240	3.240
Stand per 1 januari 2015 (exclusief standen beleggingsrekening)	55.018	83.590	3.172	141.780
Reclassificatie Convertibles per 1 januari 2015	-2.542	2.542	0	0
Aankopen	36.225	11.924	995	49.144
Verkopen	-40.523	-10.350	-126	-50.999
Herwaardering- en verkoopresultaat	4.077	327	-594	3.810
Stand per 31 december 2015 (exclusief standen beleggingsrekening)	52.255	88.033	3.447	143.735
Stand beleggingsrekening per 31 december 2015	0	0	3.261	3.261
Stand per 31 december 2015	52.255	88.033	6.708	146.996

Overige beleggingen

	2016	2015
Parvest World Commodities I Cap	0	3.446
Stand Beleggingsrekening	1.482	2.528
Futures	381	734
Stand per 31 december	1.863	6.708

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van zowel de zakelijke als de vastrentende beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van institutionele share class beleggingsfondsen.

Overige toelichtingen

Door het pensioenfonds wordt niet belegd in de premie bijdragende onderneming. Als onderdeel van de gebruikte beleggingsfondsen wordt als beleid van het specifieke beleggingsfonds ruim onder de 5% belegd, tot een percentage van 0,26% aan indirecte beleggingen. De futures betreffen futures op indexen en equities, zoals S&P, FTSE, Russel en DJ Eurostoxx.

5. Beleggingen voor risico deelnemers

	2016	2015
Stand per 1 januari	2.983	2.831
Uitkeringen en onttrekkingen	-18	0
Beleggingsresultaten risico deelnemers	292	152
Stand per 31 december	3.257	2.983

De beleggingen voor risico deelnemers betreffen beleggingen waarbij het beleggingsrisico niet bij het pensioenfonds ligt.

	Zakelijke waarden €	Vast rentende waarden €	Totaal €
Stand per 31 december 2015	1.732	1.251	2.983
Aankopen	0	1.648	1.648
Verkopen	-67	-1.599	-1.666
Herwaardering- en verkoopresultaat	147	145	292
Stand per 31 december 2016	1.812	1.445	3.257

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van de beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen.

6. Vorderingen en overlopende activa

	2016	2015
	€	€
Overige vorderingen	3	6
Stand per 31 december	3	6

7. Overige activa

Het pensioenfonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit bij ABNAMRO voor een totaalbedrag van € 250.000.

	2016	2015
	€	€
Saldo bankrekening	90	459
Stand per 31 december	90	459

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting.

8. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene Reserve
	€
Stand per 1 januari 2015	16.410
Bestemming saldo van baten en lasten	-5.010
Overige mutaties	0
Stand per 31 december 2015	11.400
Stand per 31 december 2015	11.400
Bestemming saldo van baten en lasten	-2.787
Overige mutaties	0
Stand per 31 december 2016	8.613

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro's) op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd. Het vereist eigen vermogen wordt door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke assetmix.

Met een dekkingsgraad eind 2016 van 105,8% ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 123,4%, bevindt het fonds zich in reservetekort. De beleidsdekkingsgraad eind 2016 bevindt zich op 100,5%.

9. Technische voorzieningen

Technische Voorzieningen voor risico pensioenfonds

Het mutatieoverzicht van de technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds luidt als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	135.814	128.934
Correctie beginstand (effect wijziging rekensysteem)	-	117
Nieuwe begin stand 1 januari	-	129.051
Bij:		
– Toevoeging pensioenopbouw	0	0
– Indexering en overige toeslagen	0	0
– Rentetoevoeging	0	213
– Wijziging marktrente	13.430	8.538
– Mutatie overdracht van rechten	0	4
– Grondslagwijziging	1.446	0
– Toevoeging extra kostenvoorziening	49	-22
Af:		
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-2.097	-2.117
– Onttrekking voor pensioen uitvoeringskosten	0	-42
– Overige mutaties	-201	189
Stand per 31 december	148.441	135.814

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten

Indexatieverlening

De indexatie van pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. De ambitie bestaat om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De indexatie in een jaar is voorwaardelijk. De indexatie bedraagt maximaal de stijging van het prijsindex cijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex reeks CPI-alle huishoudens.

Indien er sprake is van een dekkingstekort zal er niet geïndexeerd worden. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% zal gedeeltelijk worden geïndexeerd, en bij een dekkinggraad van meer dan 135% vindt volledige indexatie plaats. In het indexatiebeleid is verder nog een aanvullende clausule opgenomen indien de dekkinggraad substantieel zal afwijken van de beleidsdekkingsgraad.

Het bestuur heeft besloten om geen indexatie toe te kennen per 1 januari 2017. De ambitie van het fonds is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), en deze was - 0,01%, vandaar dat er geen indexatie is toegekend.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerend met 0,060% negatief (2015: 0,159%), zijnde € 79.759 negatief (2015: € 210.895). De rentetoevoeging is als volgt bepaald:

De oprentingspercentages zijn gebaseerd op de rente van het eerste jaar van de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS)

Voor 2015 is dit de RTS per 1 januari 2015 en bedraagt 0,159%.

Voor 2016 is dit de RTS per 1 januari 2016 en bedraagt 0,060%.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (vooral excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de technische voorzieningen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente bij 9. Technische voorzieningen.

De technische voorziening is in onderstaande tabel grotendeels naar categorieën van deelnemers samengesteld. Dat geldt niet voor de extra kostenvoorziening, die is op globaal niveau bepaald:

	2016		2015	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	0	0	0	0
Pensioengerechtigden	38.864	65	38.943	64
Slapers	108.291	439	95.634	447
Extra Kostenvoorziening	1.286	-	1.237	-
Stand per 31 december	148.441	504	135.814	511

10. Technische voorzieningen risico deelnemers

	2016	2015
	€	€
Stand per 1 januari	2.983	2.831
Premiestortingen	0	0
Onttrekking	-18	0
Waarde mutaties beleggingen voor risico deelnemers	292	152
Stand per 31 december	3.257	2.983

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2016	2015
	€	€
Pensioenuitkeringen – belastingafdrachten	58	60
Nog te betalen kosten	200	187
Stand per 31 december	258	247

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12. Risicobeheer en derivaten

Beleid en risicobeheer

Voor risicobeheer heeft het bestuur de beschikking over de volgende beleidsinstrumenten:

- Duration-matching

- Financieringsbeleid
- Indexatiebeleid
- Risicobeleid alternatieve beleggingen
- Risicobeleid ten aanzien van uitbesteding.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings) risico's.

1. Prijsrisico

Prijsrisico is uit te splitsen in marktrisico en valutarisico. Prijsrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waarde wijzigingen plaatsvinden. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij waarde wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Door spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) is het prijsrisico gedempt. Het prijsrisico kan ook afgedekt worden door gebruik te maken van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

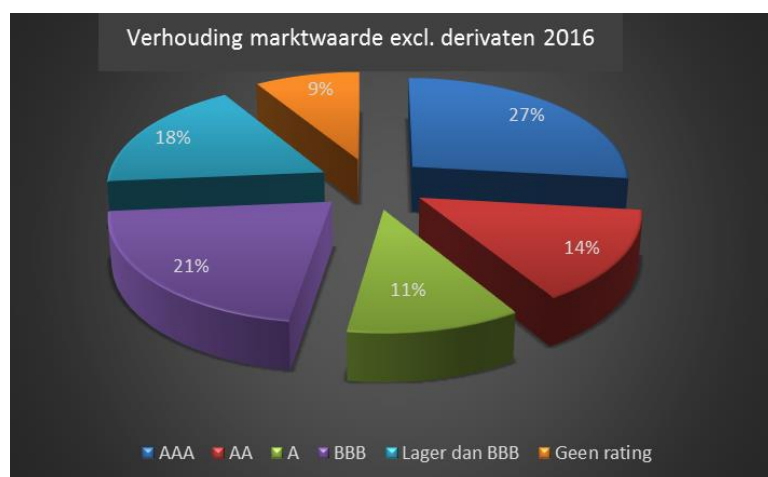
a. Marktrisico

De beleggingsdoelstellingen bepalen de strategie die de stichting volgt ten aanzien van het beleggingsrisico. In de dagelijkse praktijk ziet de beleggingscommissie toe op het marktrisico conform de binnen het pensioenfonds aanwezige beleidskaders en de beleggingsrichtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

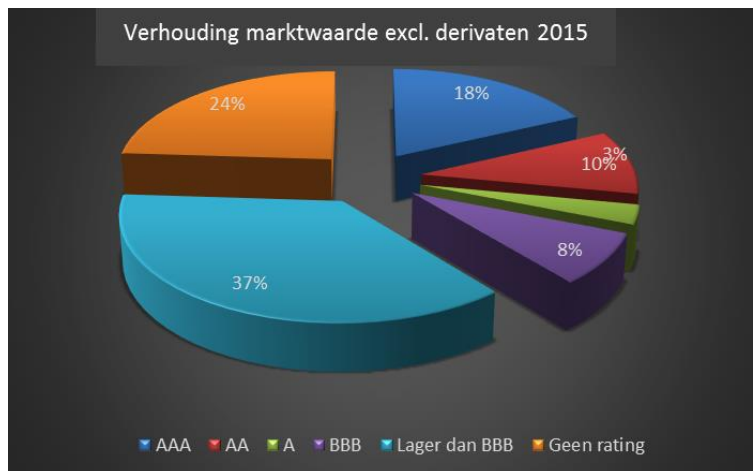
Door middel van diversificatie in fondsen met een regio- en valutaspreiding probeert het bestuur het risico te mitigeren.

In de fondsverdeling naar rating categorie zien we in het jaar 2016 een toename van de hogere rating categorieën. Het fonds gebruikt echter deze ratings niet als een direct sturingsmechanisme. Verschillen in rating kunnen veroorzaakt worden door uit te gaan van de rating van het beleggingsobject of de uitgevende instantie, of door uit te gaan van een andere rating agency of door de rating vast te stellen op een ander moment.

Sinds 2015 wordt door BNP een lookthrough methode gehanteerd. De bepaling van de vereiste solvabiliteit is gebaseerd op de gegevens van BNP, en daarmee deze methodiek. Hiermee is deze consistent met de waardering in de overige (BNP) fondsen en is de rating ook gebaseerd op een verifieerbaar proces. De verwachting van BNP is dat komend jaar de verschillen minder zullen zijn.

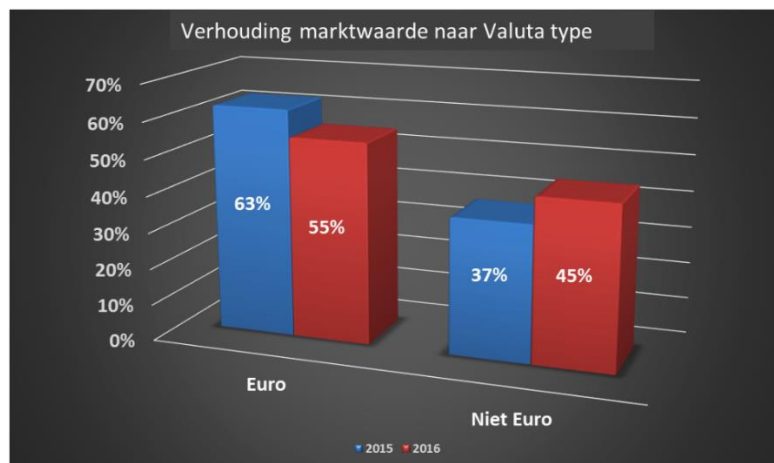

¹ Marktwaaarde betreft de waarde van de beleggingen

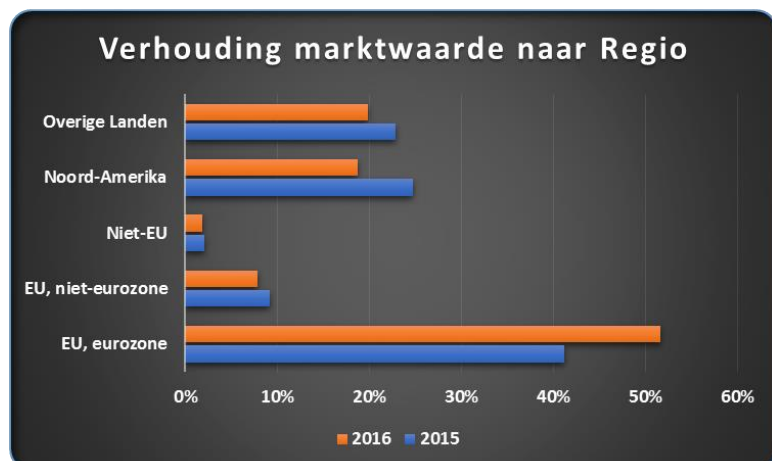
b. Valutarisico

Eind 2016 wordt voor circa 45,0% (2015: 37,0%) van de beleggingsportefeuille belegd buiten de eurozone. Het strategische beleid van de stichting wordt gekenmerkt door geen valutaposities af te dekken. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, op basis van de gedachte dat op lange termijn de valutaschommelingen naar een natuurlijk evenwicht neigen.

Marktwaaarde naar Regio

In de regio spreiding heeft voornamelijk een wijziging plaatsgevonden in een toename naar de EU eurozone, van 41% naar 52%. De grootste afname vond in de regio Noord-Amerika plaats met 6%, naar 19% per einde van het jaar.

¹ Marktwaaarde betreft de waarde van de beleggingen

² Marktwaaarde betreft de waarde van de beleggingen

2. Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het fonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico gevoerd.

3. Renterisico

Het renterisico is het risico dat het saldo van de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.

Balanswaarde	31-dec-16	31-dec-15
Duration van de vastrentende waarden	7,9	10,3
Duration van de (nominale) pensioenverplichtingen	20,4	20,5

Indien op balansdatum de duration van de beleggingen aanzienlijk korter is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mis match'. Bij een rentestijging zal de waarde van beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Voor het fonds geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Om het risico te beperken heeft het fonds door middel van een duration-matching portefeuille vanaf januari 2008 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering.

4. Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

De volgende zaken zijn van belang met betrekking tot het liquiditeitsrisico:

- Ultimo 2016 zijn er voldoende obligaties, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.
- Er is een direct opvraagbare stand-by-faciliteit van € 250.000 overeengekomen met de ABNAMRO Bank.

5. Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn het lang leven-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen). Als gevolg hiervan is dan de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting.

In november heeft het fonds een evaluatie doen laten plaatsvinden ten aanzien van de actuariële grondslagen. De voornaamste wijzigingen hebben betrekking op de ervaringssterfte, waarbij besloten is deze fonds specifiek inkomensafhankelijk te maken, de overlevingstafel aan te passen aan AG2016 en partnerfrequenties aan te passen op basis van CBS 2016. Deze worden per 31 december 2016 doorgevoerd en zullen leiden tot een stijging van de technische voorzieningen van 1.0% punt.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2016. Voor mannen wordt uitgegaan van de mannentafel en voor vrouwen van de vrouwentafel. Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente

verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2016, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2016
- De ervaringssterfte zijn op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt op basis van de ervaringssterfte tabel van de actuaaris.
- De partner frequentie worden gebaseerd op CBS 2016 gegevens inclusief samenwonend
- Er wordt een opslag voor het wezenpensioen gehanteerd van 0,4% op het latente partnerpensioen van de niet-gepensioneerde deelnemers.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.286.000 (einde 2016)

6. Indexatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging (voor zover nog niet toegekend) voorwaardelijk is.

Met een dekkingsgraad eind 2016 van 105,8% en een beleidsdekkingsgraad van 100,5% ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 123,4%, bevindt het fonds zich in een reservetekort. Het bestuur heeft hierdoor besloten om per 1 januari 2017 geen indexatie toe te passen.

7. Concentratierisico

Grote posten kunnen leiden tot concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt, afgezien van staatsobligaties. Doordat er wordt belegd in fondsen is er geen sprake van een concentratie van een post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

8. Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles en kwaliteit geautomatiseerde systemen. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

ISAE 3402 rapport type II

Aon Hewitt legt jaarlijks verantwoording af over de interne beheersing van de uitgevoerde activiteiten in een SOC I rapport.

Een SOC I onderzoek richt zich op vooraf gedefinieerde interne beheersdoelstellingen en beheersmaatregelen binnen een dienstverlenende organisatie (service organisatie). De reikwijdte van het door de onafhankelijke externe accountant uitgevoerde onderzoek is gericht op de relevante processen en de daarbij behorende beheersmaatregelen die van invloed zijn op de jaarrekening van de gebruikersorganisatie. Bij het SOC I rapport wordt naast de opzet en het bestaan een oordeel door de onafhankelijke externe accountant gegeven over de werking van de beheersmaatregelen gedurende een vooraf gedefinieerde periode van minimaal 6 maanden. Dit houdt in dat een onafhankelijke externe accountant de werking van de gedefinieerde beheersmaatregelen onderwerpt aan een gedetailleerd onderzoek over de gehele testperiode. Tevens wordt de mate waarin het management van de service organisatie betrokken is bij de goede uitvoering van de operationele processen zichtbaar in de management verklaring in SOC I rapport.

Op basis van SOC I rapporten en de verklaringen van de onafhankelijke externe accountants heeft het bestuur meer inzicht in de beschreven processen en of er conform de beschreven processen gewerkt wordt.

Het bestuur heeft kennisgenomen van de bevindingen van het SOC I rapport voor de periode van oktober 2015 tot en met september 2016 (controle periode). Het rapport heeft voor het bestuur geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van Aon Hewitt te vragen ten aanzien van de pensioenuitvoering van het fonds.

De voornaamste zorg en daarmee risico voor het fonds met betrekking tot de uitvoering, was het ontbreken van een directe accountmanager gedurende een groot deel van het jaar. Deze werd door Aon Hewitt bij aanvang van het jaar ingevuld door een interim medewerker, gesteund door een directie lid, maar was niet ideaal. Aan het einde van het jaar heeft Aon Hewitt een vaste accountmanager weten toe te wijzen aan het fonds, waarmee de belangrijkste zorg met betrekking tot de uitvoering voor het fonds was weggenomen. Dit aspect komt niet aan de orde als zodanig in een SOC I rapportage, uitgezonderd dan een vermelding naar externe communicatie, maar was wel degelijk een punt van aandacht voor het fonds.

Van de Kas Bank heeft het bestuur tevens een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016. Aan de hand van dit rapport kan het bestuur zich een oordeel vormen over de kwaliteit van de Kas Bank als bewaarnemers van de effecten van SPAN en krijgt het inzicht in de punten waarvan Kas Bank zelf van mening is dat deze verbeterd moeten worden. Ook blijkt uit deze rapportage welke punten goed worden uitgevoerd door Kas Bank. De risico's die door het fonds ten aanzien van uitbestedingen zijn geïdentificeerd liggen op het gebied van continuïteit, integriteit en kwaliteit. Met betrekking tot de Kasbank dient vermeld te worden dat het fonds niet in individuele beleggingen participeert maar slechts in fondsen. Hiermee wordt het voornaamste risico gemitigeerd.

Het bestuur heeft kennisgenomen van de bevindingen van het ISAE 3402 rapport. Het verslag van de auditor geeft aan dat er veel bevindingen waren geconstateerd met betrekking tot de controle op reconciliaties. Hoewel aangegeven door een rapportage herstelwerkzaamheden dat deze hersteld zijn en er geen fouten zijn geconstateerd, zal het bestuur aan BNP voorleggen of zij eventuele fouten zouden opmerken in de reconciliatie. Door de rapportage herstelwerkzaamheden, zijn er voor het bestuur geen aanleidingen om nadere verklaringen van Kas Bank te vragen als bewaarnemers van de effecten van het fonds.

De vermogensbeheerder, BNP, heeft een ISAE 3402 type 2 rapport verstrekt aan het pensioenfonds over 2016. Met betrekking tot dit risico zijn er door de auditor geen afwijkingen geconstateerd in processen ten aanzien van beveiliging en autorisatie van personen en systemen. Verder wordt het portfoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

9. Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

10. Gevoeligheidsanalyse

Het resultaat op interest heeft over het algemeen de grootste invloed op het jaarlijks resultaat. De jaarlijkse fluctuaties ontstaan voornamelijk door de indirecte beleggingsopbrengsten als gevolg van wijzigingen in de marktwaarde van de beleggingen (en vooral van de zakelijke waarden) en wijzigingen van de voorziening door wijzigingen van de rentestand.

Het beleggingsbeleid is er op gericht om een zo goed mogelijk rendement te realiseren, maar daarbij dienen de financiële risico's te worden beperkt. In verband met het streven naar een optimaal rendement heeft het bestuur een vermogensbeheerder aangetrokken.

Door het bestuur wordt het beleggingsbeleid vastgesteld, waarbij de uitkomsten van de continuïteitsanalyse gebruikt worden. Het bestuur maakt bij het vaststellen van het beleid gebruik van het uitgebrachte advies van de beleggingscommissie. Verder treedt het bestuur in overleg met de externe vermogensbeheerder. Het bestuur heeft beleggingsrichtlijnen opgesteld. Deze hebben als uitgangspunten de doelstellingen, de samenstelling van het deelnemersbestand, de economische situatie en de financiële positie van het pensioenfonds. In deze beleggingsrichtlijnen – de “SPAN Beleggingsstrategie” – wordt het beleggingsbeleid en de verdere uitwerking hiervan beschreven.

Er zijn twee beleggingsportefeuilles met ieder een eigen mandaat:

- Een rendementsportefeuille.
- Een duration-matching portefeuille; hierin is vanaf januari 2008 25% van het renterisico afgedekt door middel van beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

De huidige strategische mix binnen de rendementsportefeuille is 50 % zakelijke waarden en 50 % vastrentende waarden. Voor de lange termijn wordt gestreefd naar een 60/40 verhouding, zodra de opgebouwde reserves dit toelaten.

Inmiddels heeft het fonds een opdracht uitstaan voor het uitvoeren van een ALM studie. Deze zal in de loop van 2017 afgerond worden waarna het beleggingsbeleid mede geëvalueerd zal worden.

11. Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor zover dat binnen de grenzen van het beleggingsbeleid van het fonds past, maakt het fonds ook gebruik van financiële derivaten, voornamelijk bij het afdekken van het marktrisico. De economische effecten van de derivaten dienen meegenomen te worden in de berekening.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico (het risico dat tegenpartijen niet aan hun

betalingsverplichtingen kunnen voldoen). Dit risico kan beperkt worden door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen, en zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Het fonds maakt gebruik van futures. Het zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.

Futures	31-dec-16	31-dec-15
Onderliggende contractomvang	5.502	2.260
Actuele waarde	5.449	453

13. Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in hoofdstuk 24. De stichting heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de stichting geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terug storting, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is de premie voor de kosten verbonden aan de uitvoering. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

Voor de uitvoering van de administratie had de stichting een overeenkomst afgesloten met Quinkslag Pensioendiensten. Op verzoek van en met goedkeuring van het bestuur van de stichting werden er administratieve werkzaamheden uitgevoerd tegen een geldelijke vergoeding tot maximaal het aantal uren dat is vastgesteld voor een vooraf vastgestelde contractperiode. Conform een vooraf opgestelde planning werden per kwartaal tijdstippen bij het bestuur ingeleverd ter controle voor het geleverde administratieve werk. Declaraties die op maand basis werden ingediend mochten contractueel niet meer bedragen dan de overeengekomen planning. Deze overeenkomst is beëindigd per 31 december 2016.

14. Premiebijdragen

Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. De overeenkomst per die datum betreft een premie-overeenkomst en wordt niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd. Hierdoor betreffen de premiebijdragen alleen de vergoeding van kosten door de werkgever.

	2016	2015
	€	€
Premie bijdrage werkgever	475	494
Totaal	475	494

De kostendekkende en feitelijke premies zijn als volgt (cf. art. 130 PW) (het fonds maakt geen gebruik van gedempte premies):

	2016	2015
	€	€
Kostendekkende premie	0	0
Feitelijke premie DB	475	494
Feitelijke premie DC	0	0

In overeenstemming met de uitvoeringsovereenkomst draagt de werkgever bij aan de vergoeding van de kosten. De Kostendekkende premie bedraagt dus feitelijk € 0.

15. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2016				
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0
Zakelijke waarden	0	5.894	0	5.894
Vastrentende waarden	0	6.742	0	6.742
Kosten vermogensbeheer	0	0	-214	-214
Overig	-12	-539	0	-551
Totaal	-12	12.097	-214	11.871
2015				
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0
Zakelijke waarden	349	4.077	0	4.426
Vastrentende waarden	0	320	0	320
Kosten vermogensbeheer	0	0	-243	-243
Overig	-6	-594	0	-600
Totaal	343	3.803	-243	3.903

16. Beleggingsresultaten risico deelnemers

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2016				
Zakelijke waarden	0	147	0	147
Vastrentende waarden	0	145	0	145
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	292	0	292
2015				
Zakelijke waarden	0	140	0	140
Vastrentende waarden	0	12	0	12
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	152	0	152

17. Pensioenuitkeringen

	2016	2015
	€	€
Ouderdomspensioen	1.890	1.920
Partnerpensioen	201	194
Overige uitkeringen	13	6
Totaal	2.104	2.120

18. Pensioenuitvoeringskosten

	2016	2015
	€	€
Bestuurskosten	5	12
Bestuursbureau	106	112
Administratiekostenvergoeding	184	168
Actuaris- en advieskosten	83	91
Contributies en toezicht	16	13
Accountantskosten	15	13
Overige	2	2
Totaal	411	411

De accountantskosten van BDO Audit & Assurance B.V. betreffen uitsluitend kosten voor controle van de jaarrekening en de verslagstaten.

19. Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

	2016	2015
	€	€
Mutatie TV DB Pensioenreglement (oud)	915	24
Mutatie TV DB AT&T Pensioenreglement	11.663	6.871
Mutatie TV DB opslag toekomstige kosten	49	-15
Totaal	12.627	6.880

20. Mutatie technische voorzieningen voor risico deelnemers

	2016	2015
	€	€
Mutatie TV DC deel	272	150
Mutatie TV Flex Extra Vrijwillig	2	2
Totaal	274	152

21. Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende & uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging & onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen.

	2016	2015
	€	€
Inkomende waardeoverdrachten	0	4
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	0	-4
Actuarieel resultaat inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten kasstroom	-9	0
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	6	0
Actuarieel resultaat uitgaande waardeoverdrachten	-3	0
Totaal	-3	0

22. Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst (2016:0). De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van de werkgever aangevuld met twee gepensioneerden. De personeelskosten voor deze werknemers worden niet doorbelast aan het pensioenfonds.

23. Vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

24. Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het fonds zijn onbezoldigd, zowel in 2016 als in 2015 waren deze € 0. Een gepensioneerd lid van het Verantwoordingsorgaan ontvangt een reiskosten vergoeding, deze komt afgerond op € 0 uit, welke gelijk is aan het vorige jaar.

25. Werking bestuur

Het bestuur houdt waar nodig ad-hoc meetings naast maandelijkse bestuursvergaderingen.

26. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting

27. Gebeurtenissen na balansdatum

Het fonds heeft geen bijzonderheden ten aanzien van gebeurtenissen na balansdatum te melden.

Den Haag, 29 mei 2017

V. den Hertog, voorzitter
W. Loots, secretaris
B. Bongenaar, vice secretaris
T. Valkenburgh, vice voorzitter

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Overige gegevens

Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten van het pensioenfonds is de volgende bepaling opgenomen ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten:

- Voor zover de middelen van het fonds niet worden gebruikt ter voldoening van premies of koopsommen voor overeenkomsten van verzekeringen die het fonds ter dekking van de pensioenaanspraken gesloten heeft, zal het bestuur deze middelen beleggen. De belegging moet op solide wijze geschieden.

Actuariële verklaring

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's-Gravenhage is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmakend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 750.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 37.500 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik ondermeer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 vanwege het vermogenstekort.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezige eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 29 mei 2017
drs. R.E.V. Meijer AAG CERA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's Gravenhage gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland op 31 december 2016 en van het saldo van baten en lasten over 2016 in overeenstemming met titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. de staat van baten en lasten 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens op pagina 61.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens op pagina 61 in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Tilburg, 29 mei 2017

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

L.M. Jansen RA

